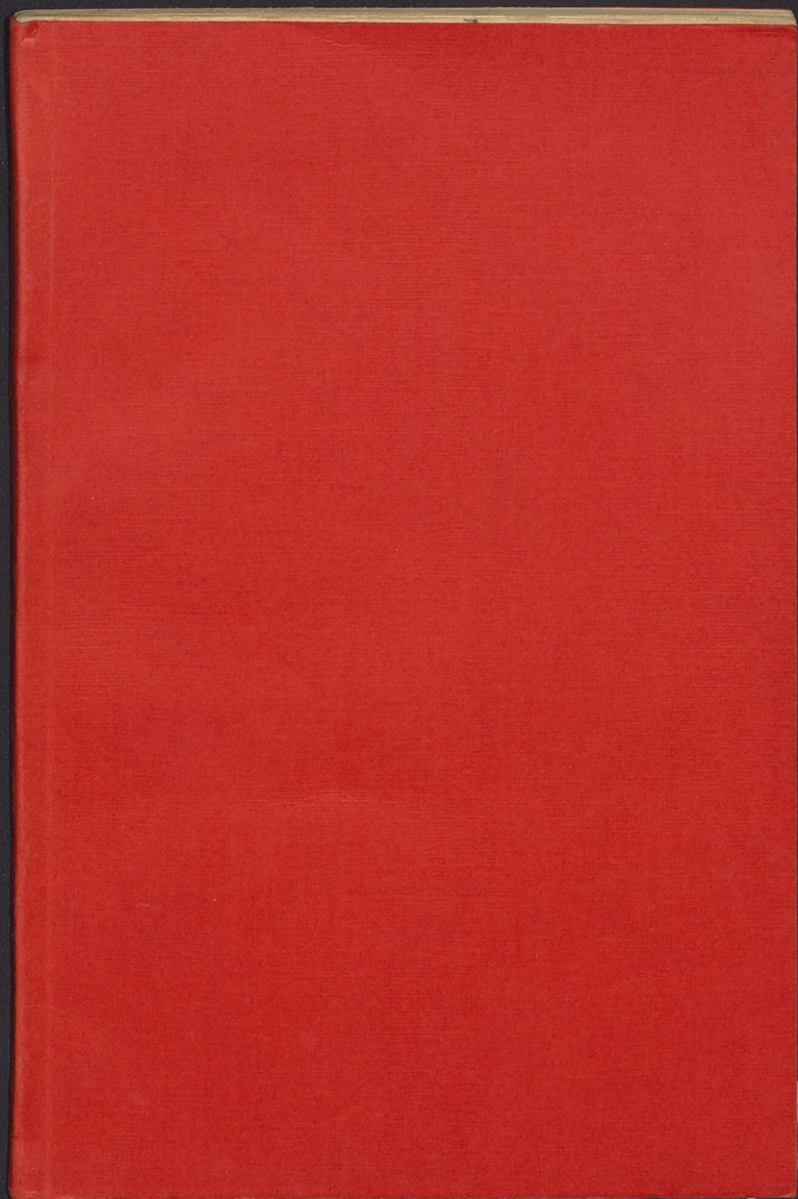
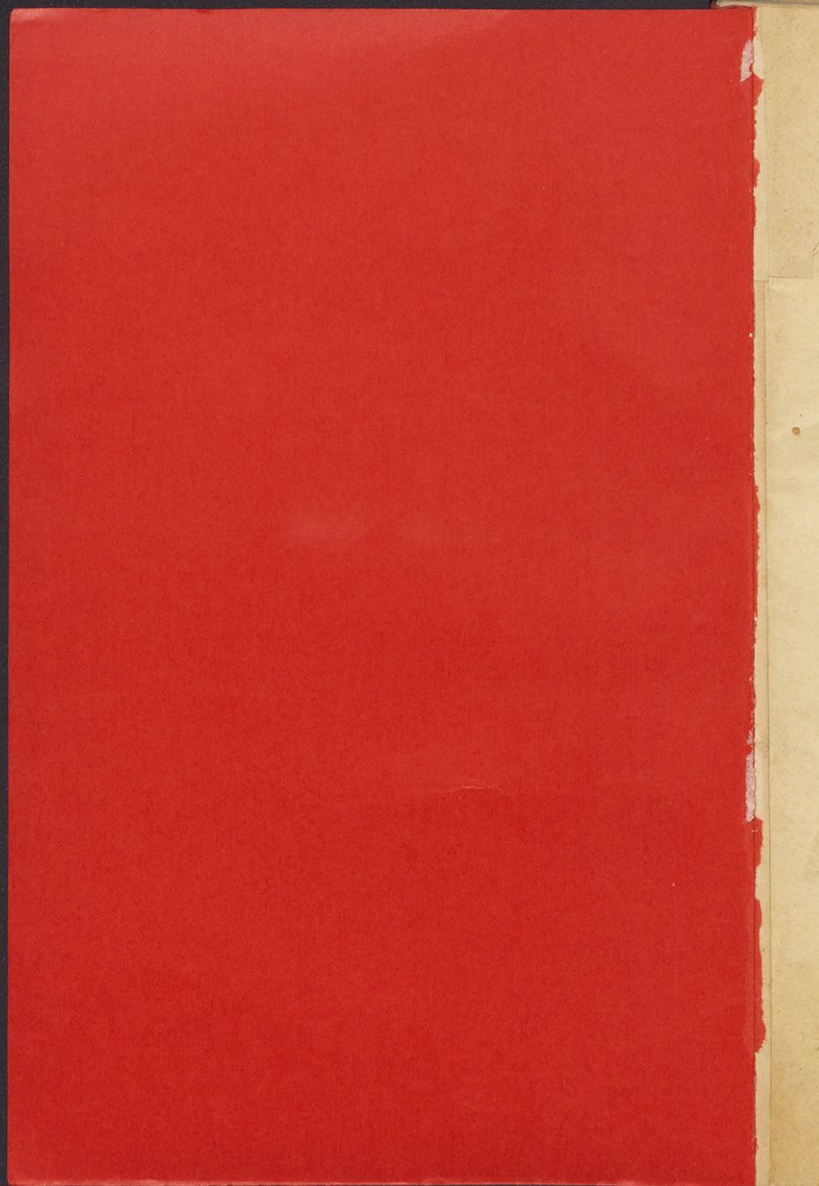

JOŽEF ZUPAN,

stolni prošt ljubljanski.

Spisal
Janez Ažman,
 župnik.

Zelus domus tuae comedit me.
 Gorečnost za tvojo hišo me razjeda.
 (Jan. 2, 17.)

Ko trombe glas, ko zvon doní
 Od vrlega moža spomin!
 Bürger-Koseski.

Ponatis iz „Drobtinic“

V LJUBLJANI.

ZALOŽIL SIMON ZUPAN. — TISKALA »KATOLIŠKA TISKARNA.
 1889.

517270

517270

N 200000J09

12 JAN 2000

UVOD.

Lep in imeniten je duhovski stan, zahteva pa tudi posebne dušne in telesne zmožnosti od tistih, ki se mu posveté. Ker ima namreč duhovski stan vzvišeni namen, da nadaljuje Kristusovo delo in priobčuje njegovo odrešenje človeškemu rodu, zato morajo njegovi namestniki biti tudi nekako izbrani, vzvišeni nad navadno ljudstvo; duhoven, poslanec Kristusov, mora posnemati izgled svojega učenika, kolikor le mogoče, v besedi in v dejanju. Torej ni vsakdo rojen za duhovski stan. Kdor ima, postavim, znamenite telesne nedostatnosti, ali ne dovolj duševne sposobnosti in učenosti, izključen je že zaradi tega iz duhovskega stanú. Zatorej tirja katoliška cerkev, da so njeni služabniki primerne telesne rasti, trdnega zdravja, učeni in olikani, posebno pa poštenega in izglednega vedenja. Le tisti, pri katerem se nahajajo ti pogoji, poklican je v duhovski stan, ako temu druge okoliščine ne nasprotujejo.

Malokdaj pa so se vse okoliščine in prednosti tako lepo strinjale, in malokdaj so vsi naštetí pogoji tako očitno kazali sposobnost za duhovski stan, kakor pri rajnem stolnem proštu Jožefu Zupanu, čegar življenje bomo popisali v naslednjih vrsticah. — Rajni prošt Zupan je bil kakor ustvarjen za duhovna. Njegova visoka

postava, njegov častitljivi obraz, njegove bistre oči, ki tudi v starosti niso potrebovale naočnikov, postavna hoja, močan, prijeten glas, potem pa po dober spomin, oster razum, vljudno obnašanje, neutruj delavnost, dobrotljivo srce, pa tudi jeklena odločnost vse to se je strinjalo v njegovi osebi. — Poteze njegovega obraza, pa tudi vsa druga njegova oseba je imela nekaj posebnega v sebi, in kdor je Zupana le enkrat videl, ni ga izgubil več iz spomina. In dolgo, dolgo se bodo Ljubljančanje še spominjali moža-duhovna, ki je nenavadno oblečen in obut sprehajal se pred šolami ali za Ljubljano.

Pa zavoljo posebne telesne postave in zavoljo redke nadarjenosti bi Zupan ne zaslužil posebnega životopisa. Kar ga v posnemanje priporoča in, upamo, tudi pred Bogom slavi, to je njegova neutrujena marljivost, s katero je od Boga mu dane talente vestno uporabljal. Ako na dalje pomislimo, da je Zupan kot izgleden duhovnik pol stoletja deloval v vinogradu Gospodovem, da je ves ta čas razven par let preživel v Ljubljani, da je skoraj četrt stoletja vodil prvo faro cele škofije, in da je z njegovim imenom združen precejšen kos zgodovine ljubljanskega mesta in ljubljanske škofije: potem imamo pred sabo zelo vabljivo podobo, ki je vredna, da se otme pozabljivosti in da se ohrani še poznejšim rodovom v spomin in v vspodbudo. Pa še nekaj drugega daje Zupanu posebno veljavo. On je namreč veliko pripomogel, če ni še največ s svojim vplivom in izgledom dosegel, da se je duhovno življenje v ljubljanski škofiji iz jožefinskega tira zasukalo na strogo cerkveno in edino pravo pot, kar je toliko večjega pomena, ker je bil še sam v proticerkvenem duhu izučen in je v svoji mladosti še mnogo občeval z jožefinsko navdahrenimi duhovni. — Zupan je

prevzel iz prejšnje dôbe neko resnobo in stanovitnost, se nalezal tistega mrzlega duha, ki je uklepal vse eno življenje v vladne spone in vso pravo pobožnostiral. To je bilo le treba videti, s kakšnim prepričanjem obhajal božje skrivnosti, in slišati, s kakšno vnemo je govoril o veličastvu katoliške cerkve in o papežu. Lepota katoliške cerkve, pa tudi lepota hiše božje mu je bila vedno pri srcu. Veliko, veliko je v obojnem oziru storil. Zatorej je mogel o njem neki cerkveni knez po vsi pravici reči: Zupanovo življenje je ob kratkem povedano z besedami sv. pisma: *Zelus domus tuae comedit me* (gorečnost za tvojo hišo me razjeda. Jan. 2, 17). In da je bilo temu res tako, dokažejo naj sledeče vrstice, in upamo, da nam bo blagovoljni bralec konec tega popisa rad pritrdil, če na rajnega Zupana obračamo besede Bürger-Koseski-jeve, ki pravi:

Ko trombe glas, ko zvon doní
Od vrlega moža spomin!

I. Zupan — pobožen mladenič.

O Zupanovi mladosti ne vémo mnogo povedat. vémo, to je odločilno za njegovo prihodnjost. Rojen 12. marca l. 1811 v Kropi, znanem žebljarskem trgu na renjskem. Rojstna njegova hiša stoji v spodnji Kropi štev. 7. se imenuje: pri Poljcu. Njegovi stariši so bili, kakor je še sedaj večina prebivalcev, — žebljari. Očetu je bilo Jožef, materi pa Elizabeta ime. Bogastva pri hiši ni bilo, pa tudi revščine ne. Oba sta delala žeblje, tudi še nekaj kovačev privzela, in z narajenim blagom je oče kupčeval v Trst in menda tudi na Korosko. Tako sta pošteno preživila sebe in sedem otrok, katerih edini Matija (oče nunskega kateheta v Loki, g. Šimna Zupana) še živi.

Temelj prave pobožnosti in vernega življenja je v srce mladega Jožefa položila skrbna in zares pobožna mati. Komaj je fantek začel govoriti in hoditi, že ga je vodila v cerkev in mu vcepila posebno zaupanje in udanost do Matere Božje. Razven farne cerkve sv. Lenarta je namreč v Kropi tudi romarska cerkev Matere Božje milostljivega srca, imenovana »pri kapelici«. V to cerkev je mladi Jožek pogostoma s svojo materjo zahajal, in ta cerkev se mu je tako priljubila, da jo je tudi pozneje kot dijak in duhoven rad obiskaval in veliko storil za njeno lepoto. Sploh se mora priznati, da imajo Kroparji nenavadno ljubezen in češčenje do Matere Božje pri kapelici. Matere nosijo svoje dojenčke Mariji darovat, bolj odrasle pa vodijo za roko v njeno svetišče. Kdor le more, hiti vsaj enkrat vsako nedeljo in vsak praznik h kapelici, in vsakemu bi se za zlo in v sramoto štel, ako bi tak dan brez vzroka nič ne bil pri kapelici.

Mati Zupanova pa ni bila le pobožna, ampak tudi silno dobrotljiva do ubogih in bolnikov. Dajala je bolnikom domača zdravila in pomagala revežem skoraj čez svoje moči. Ni čuda tedaj, da se je sin Jožef od svoje matere že v prvi mladosti navzel prave pobožnosti in srčnega usmiljenja do ubogih in potem obe te čednosti kot duhoven tako lepo skazoval v dejanju. Tu se res vidi, kaj dobra mati premore, in da je resničen izrek, ki pravi: Dajte nam dobrih mater, in svet bo kmalu drugačen.

Jaz pa temu še pristavljam in pravim: Dajte nam dobrih mater, in tudi dobrih duhovnov ne bode manjkalo.

Ker je Poljčev Jožek v domači šoli dobro napredoval, dali so ga stariši v Celovec v šole. Njegovemu očetu je bilo namreč na tem, da bi se fant čim hitreje nemščine privadil, in bi ga potem toliko laže mogel rabiti pri kupčiji. Ko je pa Jožek tretji normalni razred v Celovcu z odliko izdelal (1824), prigovarjal je tedanji kroparski župnik Martin Gros starišem tako dolgo, da so ga dali v Ljubljano za duhovna učit. Zupan je pozneje sam večkrat spoznal, da bi brez župnika Grosa nikdar ne bil postal duhoven. Tako je tudi v tem zasluga duhovnov, da so marsikateri skrit talent zapazili in v občni blagor ohranili. — Kakor pa je bilo šolanje v Celovcu za Zupanov prihodnji poklic odločilno, istotako se mu je tudi prvotna nemška odgoja potem celo življenje poznala. Imel je namreč nekako ljubezen do nemščine in četudi je v političnem boju stal vedno na narodni strani, vendar slovenščine nikoli ni dovolj pravilno govoril, ne pisal. In še stare dni je vselej raje nemški govoril, ker slovenščine od mladega ni bil vajen.¹⁾ In kako tudi? V Celovcu je zelo pozabil še to slovenskega jezika, kar ga je od doma znal; v Ljubljani pa v tistem času tudi ni bilo dosti bolje. V šolah se je glasila samo nemščina, po mestu in po boljših hišah pa je tudi vsakdo le nemški govoril, če je količkaj znal. Tudi kot duhoven je le bolj nemščino rabil, ker je bil na vseh službah, razven v Tržiču, postavljen za nemškega pridigarja. Pač čuda, da se pri takih okoliščinah še bolj ni odtujil domačemu jeziku! Tu se pač vidi, kaj stori odgoja!

V Ljubljano je Zupan prišel jeseni 1824. leta in je précej stopil v prvo latinsko šolo. Po vseh šolah mu je bil sošolec sedanji nunski g. spovednik monsignor Miha Potočnik. Bila sta rojaka, pa tudi prijatelja od mladih let. Skupaj sta na počitnice hodila, skupaj se učila, skupaj tudi ptiče lovila. Na češniškem

¹⁾ Rajnemu Zupanu v čast dostavljam, kar vém iz osebnega obče-
vanja, da je govoril tudi slovensko rad in lahko. Slovenski njegovi govori
so bili res nekoliko neopiljeni gledé besede, toda vedno krepki in umljivi,
kakor govori vsakega drugega pridigarja. Le to se mu je poznalo, da ni imel
slovenske šole, slovenske izobrazbe v mladosti. Iz tega vidimo, zakaj se je
treba boriti za slovenske šole.

hribu sta imela kočico iz vej postavljeno, na piščalko sta žvižgala in marsikatero seničico v zanjke ali na lép ujela. Pa Bog jima je drug lov odločil, da bi namreč ljudi lovila. — Zdi se, da je bil Zupan v šolah bolj počasen in nekoliko trd. Med tem, ko se je njegov vrstnik Potočnik v vseh predmetih odlikoval, dobival je Zupan navadno le prvi red. Morebiti ga je tudi to zadrževalo, ker je moral v višjih šolah druge poučevati, da je lože sebe vzdržal. Vendar pa mu je čas dijaškega življenja pretekел mirno in brez kakih posebnostij. Tudi na koncu latinskih šol ni imel posebnih skušnjav. Od starišev za duhovski stan namenjen in tudi sam k temu stanu nagnen, oglasil se je brez obotavljanja v semenišče, kamor so ga tudi radi vzeli. Kot bogoslovec je bil o počitnicah več v duhovščici kot doma. Blagi župnik Matija Krč, Grosov naslednik, in pozneje dekan na Vrhniki († 15. avgusta 1849), mu je bil kakor skrben oče, ki ga je počasi pripravljал na težave duhovskega stanú. Moral je tudi kot bogoslovec že večkrat v domači farni cerkvi pridigovati in je že takrat pokazal svoj nenavadni talent. Res srečen mladenič, ki ima tako šolo za svoj poklic!

II. Zupan — vrl kapelan.

Zupan je bil 3. avgusta 1836. leta od slavnega škofa Antona Alojzija Wolf-a v mašnika posvečen. Novo mašo je opravil angeljsko nedeljo (28. avgusta) v svojem rojstnem kraju, v Kropi pri sv. Lenartu. Stari ljudje se še sedaj spominjajo te nove maše in pravijo, da take ni bilo ondi ne poprej, ne potlej. Z možnarji se je streljalo na dveh krajih: na Jami in pod Borštom; vsakega novodošlega gosta so s streljanjem pozdravljali. To nenavadno streljanje je gotovo Zupan sam priredil, ker je imel do tega posebno veselje. Saj je še Kroparjem za pogoj postavil, naj v zahvalo za novi veliki zvon vsako leto o Veliki Gospojnici streljajo.

Pri novi maši mu je pridigoval njegov iskreni prijatelj, tedanji stolni kapelan in pozneje dekan in častni kanonik, Janez Toman. Ljudij je silno veliko vkup privrelo, tako, da jih je več kot polovica moralo zunaj cerkve ostati. Nekateri so lestve k oknom pristavljali, da bi vsaj na ta način nekoliko videli in slišali.

Nova maša je res ginljiva slovesnost, in nič se ni čuditi ljudem, da se je tako radi vdeležujejo, če je le kolikaj mogoče. Saj pravi znani pregovor, da je dobro iti na novo mašo, če bi bilo treba raztrgati tudi dvojne podplate. Največje veselje so pač občutili novomašniki stariši, ki so videli svoje želje izpolnjene in svoj trud tako obilno poplačan. In ravno ta velika čast, da lastni sin svoje stariše pri novi maši obhaja, nagnila je že marsikatero stariše, da so tega ali onega izmed svojih sinov odločili duhovskemu stanu.

Zupanova prva služba je bila pri Stari cerkvi (Mitterdorf) na Kočevskem; njegov prvi župnik pa tedanji dekanjski oskrbnik Martin Rankel. Mladi kapelan se je s svojim gorečim delovanjem ter postavnim vedenjem prav hitro prikupil župniku in faranom; tudi težavnega kočevskega narečja se je privadil v primeroma kratkem času. Vendar je na Kočevskem le malo časa služboval (do velikenoči 1837). Huda mrzlica se ga loti in prisili, da mora službo pustiti. Pa dasi ta služba ni bila posebno dobra, in dasi je ondi le malo časa deloval, vendar se je je kot prve vedno z veseljem spominjal in je ostal Kočevarjem vedno naklonjen. Velikokrat jim je pošiljal denarne podpore in razdal jim je brezplačno posebno veliko iztisov svojega nemškega križevega pota.

Iz Kočevja je šel Zupan zdraviti se v Kropo, kjer se je tudi res v pol letu toliko popravil, da je mogel novo mu odkazano kapelanijo v Trziču nastopiti (1838). Ali tudi tukaj mu ni bilo dolgega obstanka. Kmalu namreč se je izvedelo, kako izvrstno pridiguje, in hoteli so ga imeti v Ljubljano. Poklican je bil (1839) za nemškega pridigarja k sv. Jakobu v Ljubljano. In tu je popolnoma opravičil vanj stavljeno zaupanje. Ne le kot pridigar se je odlikoval, ampak tudi druga dela duhovskega stanu je opravljal v občno zadovoljnost. Tedanji šentjakobski župnik Pohlin je Zupana posebno cenil in ga odlikoval pri vsaki priložnosti. Spomina vredno je tudi to, kako je Pohlin Zupana odvadil nosljati. Ukazal je namreč svoji postrežnici, naj v Zupanovo tobačnico mesto tobaka žaganja natrese. To in pa očetovsko opominjevanje Pohlinovo je pomagalo, da Zupan potem celo življenje ni ne kadil, ne nosljal.

Komaj je bil Zupan dobro leto pri sv. Jakobu, že se je moral zopet seliti. Pa takrat ni bilo daleč. Prestavljen je bil

namreč leta 1840 za stolnega kapelana v Šenklavž, in je potem pri tej cerkvi vedno ostal, stopaje od službe do službe, dokler ni leta 1876 postal stolni prošt in kot tak 29. avgusta 1886 ondi umrl.

Oglejmo si sedaj Zupana kot šenklavškega kapelana. To službo je opravljal celih 14 let in sicer tako vsestransko izgledno, da si je pridobil v posebno veliki meri zaupanje ljubljanskih prebivalcev in ljubezen svojega župnika. Ljubljančanje niso le radi na prižnici gledali mladega in gorečega kapelana, ampak tudi za spovednika in k bolnikom so njega najraje klicali. Župnik mu je bil v Šenklavžu Karol Zorn, mož zares pobožen, vesten in natančen. In ravno to je bila velika sreča za Zupana. Naravnost lahko trdimo, da bi Zupan ne bil nikdar tak odličen mož postal, da ni imel pri stolnem župniku Zornu take šole. Zorn je bil svojim kapelanom bolj oče in prijatelj, kot načelnik in zapovednik. Kapelani so se okoli njegove mize, kakor sinovi okoli svojega očeta, k jedi shajali, tu svoje skušnje razkladali, vesele in žalostne dogodbe pripovedovali in poslušali modre svete svojega starega župnika. Tista leta je štel Zupan za najsrečnejša svojega življenja in o Zornu ni govoril nikoli drugače, kot z največjo hvaležnostjo. — Dasitudi pa je Zorn vse svoje kapelane ljubil po očetovsko, vendar je bil Zupanu še posebno naklonjen; njemu je izročal najvažnejša farna opravila in ko je z leti vedno bolj omagoval, prepustil mu je pozneje popolnoma ves farni urad. To je škof Anton Alojzij tudi vedel in je Zupana s posebnim pismom 8. sept. 1853 za stolnega farnega vikarija imenoval zato, kakor sam pravi, da bi mestnemu občinstvu nasproti tudi več veljave imel in kot župnikov namestnik toliko več zaslug si pridobil. — Sevéda je s tem imenovanjem prirastlo Zupanu več dela in odgovornosti: ali kaj je on na to gledal, ker je bil takrat v najboljših letih in čvrst in zdrav. Pri vseh obilnih opravkih je vendar še zraven delal za lastno izobraženje, in ker dan ni zadostoval, privzemal je nočne ure za učenje. Le tako je bilo mogoče, da je naredil farni konkurz vseskozi z odliko (1850). — Ko je bila leta 1851 fara v Tržiču izpraznjena, hotel je Zupan za njo prositi, ali dobil je miglje od škofa, da naj na sedanjem mestu še počaka. S tem in pa z imenovanjem za župnikovega vikarija je škof molcé naznanil, da hoče Zupana za župnika pri

stolni cerkvi imeti, in to se je res tudi zgodilo l. 1854, ko je po smrti kanonika Pavška izpraznjeni cesarski kanonikat na škofovo prizadevanje podeljen bil Zupanu.

Kot kapelan v Šenklovu je Zupan imel izvrstne duhovne za svoje tovariše, namreč: Toman, Tomca, Marinkota, Kosmača, Peharca, Fado, Meršola, Köstlna, Preželjna. Ž njimi je delo delil, pa tudi pametno v pastirstvu se skušal. Resnično prijateljstvo, ki se je v tej službi pričelo, vezalo jih je potem celo življenje; in če tudi jih je pozneje božja previdnost na razna mesta razpostavila, ostali so si vedno prijazni, večkrat dopisovali, pa tudi po mogočnosti se obiskavali. — Izmed vseh pa sta si bila z rajnim Tomanom, moravškim dekanom, najboljša prijatelja. Skoraj vsako leto je šel Zupan za več ali manj časa v Moravče na počitnice, dekan je pa tudi vselej pri Zupanu gostoval, kolikorkrat je prišel v Ljubljano. In to se je posebno pogosto godilo, ko je dekan Toman kot poslanec hodil k sejam kranjskega deželnega zbora. Dala sta si prijatelja tudi besedo, da si bodeta eden drugemu pridigovala pri zlati maši, če jo doživita. No, dočakala sta res vsak svojo 50letnico, ali pridigovala si vendar le nista. Zupan je bil sicer pri Tomanovi zlati maši dné 6. avgusta 1882 v Moravčah navzoč; ali pridigovati si ni upal, ker mu je ginenja in veselja srcé bilo tako polno, da se je bal mrtvouda. O Zupanovi 50letnici pa dekan Toman svojega prijatelja ni spremljal k zlati maši, ampak k pogrebu. — Taki so torej človeški naklepi, ako jih Bog ne izpolni.

Posebna prijaznost je Zupana sklepala tudi s par let mlajšim, pa enako mislečim Alojzijem Koširjem, poprej župnikom v Tržiču, pozneje v Šent-Rupertu na Dolenjskem. Na obeh krajih je Zupan tega svojega zvestega prijatelja večkrat obiskoval in posebno ob času svoje bolehnosti (63—66) iskal pri njem razvedrila in polajšanja.

Izmed ljubljanskih prijateljev sta bila najbolj zvezana z rajnim kanonikom Gogalo. Ker je Zupan mislil, da bo umrl poprej nego Gogala, izročil mu je vse svoje premoženje z natančnim pojasnilom, kam in kako naj je po smrti obrne. Ali Bog je drugače obrnil in je precèj mlajšega Gogalo, ravno ko je bil za ljubljanskega škofa imenovan, 4. maja 1884 pred Zupanom poklical v večnost.

III. Zupan — izvrsten župnik.

Zupan je bil z odlokom od dné 17. febr. 1855 od Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa imenovan kanonikom ljubljanskega stolnega kapitelnja in kot tak je bil od škofa Wolfa 12. marca (3. postno nedeljo) slovesno umeščen in ob enem postavljen za stolnega župnika. Ko se je prišel Zupan drugi dan škofu za to milost zahvalit, govoril mu je ta sledeče tehtne besede: »Naredil sem vas stolnega župnika, ker me vaše dosedanje službovanje navdaja z zaupanjem, da bodete v novi imenitni službi še več za čast božjo in izveličanje duš storili. Posebno vam izročam skrb za stolno cerkev in pričakujem, da bodete umno nadaljevali, kar so vaši predniki tako srečno pričeli. Delajte tako, da bo ljubljansko mesto vedelo, da ima skrbnega stolnega župnika! Izpolnajte svoje dolžnosti takó, da bodeva oba mogla odgovor dajati pred sodnim stolom božjim, kamor bova oba prišla, jaz poprej, vi poznej!«

In Zupan je sijajno opravičeval to zaupanje. Nastopil je pri najboljših letih, star 44 let, kot župnik prvo in najimenitnejšo faro cele škofije; ob enem pa je postal tudi dekan ljubljanskega mesta in okolice ter šolski nadzornik za svojo dekanijo. Odprlo se mu je obširno polje duhovne delavnosti, in to je vestno, in na vse strani dobro in uspešno obdelaval. Kar čuditi se je, kako je mogel zmagovati toliko in tako različnih važnih opravil.

Dasi je bilo takrat še dovolj duhovnov in bi bil prav lahko dobil še četrtega kapelana, zadovoljil se je s tremi, ter se vrstil ž njimi pri pridigovanju in drugih cerkvenih opravilih. Tako je šenklavški cerkvi veliko prihranil, da je potem lože popravljal. Ko je kapelan Brodnik zbolel in Kosmač odšel k jezuitom, imel je sam dalj časa tudi krščanske nauke.

Veliko posla, skrbij in sitnostij prizadejal mu je farni urad. Posebno zakonske reči so pri takih farah včasih silno kočljive in zamotane, ker se večkrat ljudje raznih ver in tujih narodov glasé k ženitvi. Tu je treba pazljivosti in znanja postav, da se župnik ob kako kljuko pri duhovski ali deželski gosposki ne ujame. In tu se mora Zupanu priznati, da je bil po večletni skušnji v teh zadevah tako izveden, kakor malokdo.

Ko je Zupan nastopil mesto stolnega župnika, bila je šenklavska cerkev nekako prazna in zapuščena, čemur se pa ni čutili, če pomislimo, da je zidanje (1841) in slikanje (1842) krasne kupole veliko stalo in torej za druge poprave ni bilo denarja. — Z varčnostjo, z umnim gospodarstvom in s raznimi nabirkami je Zupan v malo letih čez 20.000 gold. vkupe spravil in s tem denarjem leta 1859 vso cerkev znotraj z umetno ponarejenim marmorjem preoblekel in glave (kapitéle) pri stebrih ter druge okraske pozlatil. Leta 1860 pa je postavil lep in velik križev pot, ki ga je po Führichtu prav krasno naslikal Plank na Dunaju. Tudi strehe na zvonikih in na cerkvi so bile popravljene, tako, da je bila res vsa cerkev od tál do zvonikovega vrha popravljena in olepšana. Naj bi bil sedaj škof Wolf vstal, ne bi bil poznal skoraj več svoje katedrale. — Gotovo bi bil Zupan pri stolni cerkvi še kaj več naredil ali popravil, ko bi mu ne bil leta 1863 stolni kapitelj odvzel cerkvenega gospodarstva.

Velike zasluge ima stolni župnik Zupan tudi gledé ljubljanskega pokopališča. Po njegovem prizadevanju je bilo pokopališče pri sv. Krištofu za 9.000 sežnjev razširjeno, ker se je tako imenovana Lovšova (turška) jama privzela in porabila ter obzidala. Tisti čas je bil Zupan skoraj sleharni dan pri sv. Krištofu, kjer je vsak kot, vsak grob poznal. Ko bi Zupan ne bil pokopališča razširil, bile bi gosposke na to delale, da se pokopališče daleč proč od Ljubljane kam nastavi — v veliko nevoljo prebivalcev, kakor se je to postavim v Gorici zgodilo. Tudi je poskrbel, da se je pripravna mrtvaška kapela napravila in postavil lep bronast križ na pokopališču. Posebno pa se je za pravice katoliškega pokopališča zoper skrunjenje po protestantih poganjal. Protestantovski pastor Schack je bil namreč tako predrzen, da je protestantovske vojake na katoliškem pokopališču z nagovori pokopaval, dasitudi je imel protestantovsko pokopališče precēj blizu. Dolgo se je Zupan boril, pa na mestu, kjer bi bil moral dobiti največ podpore, pustili so ga, in zapuščen je še le po dolgih ovinkih dosegel svoj namen. — Ko je bilo pastorju Schacku od gosposke táko delovanje ustavljeno, kakoršnega na svojem pokopališču od katoliške strani nikoli ne bi bil pripustil, dal je mož potem mir, pa tudi za pridige po protestantovskih vojakihi mu zdaj ni bilo mar. Pokopavali so potem take vojake na protestantovskem po-

kopališču, pa brez pridig. Od kod vendar to? Ali ni tedaj mož poprej le nagajal?

Še bolj kakor za olepšavo cerkve in razširjatev pokopališča, skrbel je Zupan za dušni tempelj svojih podložnih s tem, da je vse storil, kar bi pripomoglo k večji pobožnosti in k poboljšanju mestnih faranov. — Že précej l. 1855 je vpeljal slovesno skupno prvo sveto obhajilo, za dečke v šenkлавški, za deklice v nunski cerkvi, in je pri teh prilikah sam imel ginljive, v srce segajoče nagovore do presrečnih otrok.

Zupan je tudi prvi uvel šmarnice v šenkлавški cerkvi leta 1856. Ta pobožnost se je vernikom hitro tako priljubila, da so jo kmalu tudi po drugih ljubljanskih cerkvah začeli, potem pa se je naglo po celi škofiji širila, in zdaj je ni skoro fare, kjer bi ne imeli meseca majnika šmarnic! — Oh, kaka blažena zavest in velika zasluga, ustanoviti tako pobožnost in pomagati mnogim k poboljšanju! Tako zaslugo je gotovo imel stolni župnik Zupan. Tudi je bila ob Zupanovem času bratovščina »Naše ljube Gospe« uvedena (1874), Marijin altar za to prirejen in podoba te bratovščine postavljena.

Goreč župnik skrbi svojim faranom tudi za duhovno prerodenje in oživljenje po misijonih. Takega je želel Zupan tudi za stolno cerkev. Obhajal bi ga bil rad l. 1863 jeseni od 4. oktobra dalje. A velike so bile zapreke in mnogi zadržki tudi tam, kjer bi jih človek najmanj pričakoval. Stanovitnost Zupanova pa je vse premagala. Že je bilo dogovorjeno, kdaj in kateri jezuiti pridejo, kar nenadoma 26. septembra provincijal P. Jurij Patiss naznani, da z ljubljanskim misijonom vsaj za zdaj nič ne more biti, ker sta vsled težavnega misijona v Hernalsu pri Dunaju dva najboljša patra onemogla, drugih pripravnih mož pa zdaj nima pri rokah, s katerimi bi si upal kaj uspešnega v Ljubljani doseči. Tako je tedaj izostal nameravani misijon, vendar pa Zupan ni popustil svoje namere, in ker že misijona ni mogel napraviti, dosegel je vsaj to, da so jeli jezuitje v Ljubljano hoditi za postne pridige in za šmarnice. S tem je Ljubljančane navadil na jezuite, da so se sami prepričali, da niso taki strahovi, kakoršne slikajo ali popisujejo. Zupan je torej prav za prav jezuitom pot v Ljubljano pogladil in veliko pripomogel, da so se zopet v Ljubljani naselili.

Sploh je bil Zupan za redovnike vnet in jih je visoko spoštoval, naj so bili že tega ali onega reda. On je spoznal in večkrat rekel, da so redovniki katoliški cerkvi in svetnim duhovnom zelo potrebni. Cesar ima v svoji armadi razne oddelke vojakov, namreč ne le pešcev, ampak tudi topničarje, pijonirje, konjike itd.; tako naj tudi v armadi katoliške cerkve zraven pešcev (navadnih duhovnov) tudi razni redovniki, posebno jezuiti in lazaristi, s svojimi misijoni delujejo za eden in isti namen in podpirajo svetno duhovščino v vojski zoper satana.

Zlasti oo. frančiškanom je bil Zupan iz srca udan. Velikokrat je imel razne slovesnosti pri frančiškanih, rad je pomagal pri božji službi, rad dohajal v samostan. Pri oo. frančiškanih je imel tudi svojega spovednika in dušnega vodnika. Pa bil je tudi frančiškanom zelo hvaležen in se je vedno zanje potegoval, posebno kadar se jim je kaka krivica zgodila.

Enako spoštovanje je imel Zupan tudi do ženskih redov, ker je poznal njih blažilni vpliv na žensko odgojo in pri postrežbi raznih bolnikov. Uršulinke v Ljubljani in v Loki so Zupana častile kakor svojega očeta, in vselej je bil praznik in veliko veselje, kadar jih je Zupan obiskal. Še zadnji čas svojega življenja je veliko pripomogel, da so se šolske sestre naselile v Šmihelu na Dolenjskem.

Tako vsestransko delovanje in zanimanje za dobro stvar je pač nov dokaz, da je bil Zupan goreč za čast božjo in za zveličanje duš.

Ker je bil Zupan skozi 46 let nepretrgano pri stolni cerkvi nastavljen in je od teh 36 let v duhovnem pastirstvu prve mestne fare (14 let kot kapelan, 22 let pa kot župnik) deloval, sklenil se je nekako z ljubljanskim prebivalstvom in mu postal res pravi duhovni oče. V mnogih družinah se je namreč zgodilo, da je Zupan kak par poročil, potem otroke krstil, pozneje zopet te že odrasle poročil in zopet njih otroke krstil. V nekaterih družinah je bil Zupan ljubljen domači prijatelj, kakor pri Aichholzerju, Staretu, Malnerju, Krisperju, Češkotu, Trpincu, Mahru, Bleiweisu itd. S temi in drugimi družinami je delil Zupan veselje in žalost; videl je pa tudi, kako so stare hiše padale in nove vstajale. Najbolj pa ga je žalilo, ko je s strahom spoznal, kako se je mlajši rod cerkvi vedno bolj odtujil in udal liberalizmu. Zato ni

moglo biti kmalu večjega udarca za njegovo srce, kakor takrat, ko so Ljubljančanje svoje hiše razsvetlili od samega veselja, da je konkordat deloma padel. Zato je tako britko tožil v svoji pridigi 25. marca 1868, katero podajamo čitateljem spodaj v posnetku.

Le mimogredé omenjam, da je bil dalj časa ud hranilničnega odbora in da so ga parkrat tudi hoteli voliti v mestni zbor, a on je sam volitev odklonil.

Tudi kot dekan ljubljanske okolice je bil Zupan na svojem mestu. Podložnim duhovnom svoje dekanije je bil bolj prijatelj in svetovalec, kot prednik ali zapovednik; posebno pri cerkvenih slovesnostih jim je rad postregel in ni skoro nikomur kake prošnje odrekel. Kjerkoli so v Ljubljani ali v okolici imeli kako posebno cerkveno opravilo, blagoslovljenje, misijon ali kako drugo pobožnost, vselej je Zupan rad prišel, pridigo, ali peto mašo, ali pa oboje prevzel in navadno pri sklepu zapel sam prav navdušeno »Te Deum«.

Kar posebej šole zadeva, prihajal je tudi vestno in rad k očitnim skušnjam (katere žali Bog pri novi šoli pogrešamo), je bil učiteljem posebno naklonjen ter jih je proti strožjemu dežel-nemu šolskemu nadzorniku, kanoniku Zavašniku, uspešno zagovarjal. — Ker je pri skušnjah zmožnosti posameznih učiteljev spoznal, potegoval se je pozneje tudi rad za njih povišanje. Zato ga imajo tudi učitelji iz iste dōbe, post. gg. Praprotnik, Belar i. dr. še zdaj v dobrem spominu.

IV. Zupan — imeniten prelat.

Pri tako uspešnem delovanju se ni čuditi, da se je Zupan od stopinje do stopinje v duhovski službi pomikal in da je postal l. 1870 stolni dekan, leta 1876 pa stolni prošt. (Obakrat mu je prostor naredil pokojni knezoškof blagega spomina dr. Krizostom Pogačar.) Dosegel je torej najvišji dve službi za škofovo v ljubljanski škofiji in je v obeh pravico dobil nositi škofovo mitro in palico. Bil je torej, kar je sam tu pa tam v pogovoru omenjal, prvi prelat ali duhovni dostojanstvenik v škofiji.

Dasiravno nista bila škofa Jernej in Krizostom Zupanu tako naklonjena, kakor nekdanj škof Anton Alojzij, vendar ga pri od-dajanju teh služeb zavoljo njegovih zaslug nikakor nista hotela

prezreti. Posebno lepo spričevalo mu je dal škof Krizostom, ko ga je dné 9. dec. leta 1876 umestil za stolnega prošta. Tako le namreč piše:

»Veseli me, da so bile Vaše velike zasluge, katere ste si pridobili v raznih duhovskih službah, venčane z imenovanjem za stolnega prošta. Posebno stolni farni urad Vam je dal mnogo prilike k vsestransko blagoslovljenemu delovanju. Kot stolni župnik skozi 21 let ste zapustili spomine, ki tudi po Vaši smrti ne bodo ugasnili in ki bodo Vašemu imenu tudi pri poznejših rodovih čast delali.

Sprejmite pri tej priliki, ko pokladate farna opravila prostovoljno v druge roke, mojo najprisrčnejšo zahvalo in priznanje za Vaše izvrstno in neutrujeno delovanje na prižnici, v spovednici, pri bolniški postelji, v skrbi za reveže in za pokopališče, ob častitljivem in vspodbudnem obhajanju božje službe, pri popravljanju in okraševanju stolne cerkve in pri oskrbovanju dekanijskih opravkov!«

To je res lepo spričevalo, pa je bilo tudi vseskozi zaslužno.

Leta 1875, ko je knezoškof Jernej od škofije odstopil in se podal v Kranj, bil je Zupan od stolnega kapiteljna enoglasno za kapiteljskega vikarija izvoljen in mu je bilo vodstvo cele škofije za čas izpraznjenega škofijskega sedeža izročeno. Enake izvolitve se je po smrti škofa Krizostoma (25. jan. 1884) le s tem ubranil, da je opozoril gg. kapitulare na svojo starost in bolehnost. Slišali so se takrat tudi glasovi, ki so si Zupana za škofa želeli. Če se tudi to ni zgodilo, vendar je dokaz, v kakšni časti je Zupan bil pri ljudstvu in pri duhovščini cele škofije.

Iz časa, ko je bil Zupan po odstopu škofa Jerneja kapiteljski namestnik, omenjati nam je neke posebne dogodbe, v kateri je Zupan pokazal svojo pastirsko modrost in redko neprestrašenost. Stvar se tiče župnika Lesjaka iz Sodražice. Ta župnik je bil 24. dec. l. 1874 od porotne sodnije v Novem mestu za voljo razžaljenja Njegovega Veličastva cesarja obsojen na trimesečno ječo. Zatožen je namreč bil, da se je na prižnici izrekel nečastno o cesarjevih svetovalcih. Ko je najvišja sodnija na Dunaju zavrgla pritožbo Lesjakovo, obrnil se je ta naravnost do cesarja za pomiloščenje. Med tem pa je vlada na podlagi § 8 postave od dné 7. maja l. 1874 škofu Jerneju naročila, naj

župnika Lesjaka odstavi in izroči faro kakemu oskrbniku. To bi se bilo nedvomno tudi zgodilo, da se nista ribniški dekan, sedanji častni kanonik Skubic, pa kapiteljski namestnik Zupan, ki je med tem namesto odstopivšega škofa Jerneja vlado škofije prevzel, tako hlabro držala. Prvi je v svoji vlogi na škofijstvo prosil odloga z ozirom na starega in bolehnega župnika in ker je vendar še mogoče, da bi njegova prošnja za pomiloščenje uspeh imela; drugi pa je vladi nasproti povdarjal cerkveno-pravno stališče, ki brani kakega župnika odstaviti brez poprejšnje kanonične obravnave. Tudi je Zupan vladi v spodobnih pa odločnih besedah kazal na žalostne posledice, ki bi iz posilnega odstavljenja župnikovega gotovo izvirali in na nepotrební razdor med cerkvijo in vlado. Če pa vlada nekoliko potrpi, hoče on Lesjaka pregovoriti, da se bo prostovoljno fari odrekel in se bo potem vsa stvar poravnala mirno in brez izgledovanja. Ali vlada, kateri je bil takrat na čelu predsednik Widmann, naložila je Zupanu 100 gld. kazni, ker ni prècej izvršil njenega povelja, okrajnega glavarja kočevskega pl. Fladunga pa je nemudoma poslala v Sodražico, da je matice (župnijske knjige) župniku Lesjaku odvzel ter izročil kapelanu Damjanu Pavliču (16. avgusta 1875). — Kar se tiče Zupana, ni se ustrašil kar nič denarne kazni, ter je bil pripravljen za pravice katoliške cerkve stanovitno boriti se, naj pride, kar rado. — Vendar tako daleč ni prišlo. Župnik Lesjak se je namreč dné 17. avgusta sodraški fari odpovedal prostovoljno, in kapiteljski vikarij je zdaj to faro lahko razpisal, ker je bila kanonično izpraznjena. — Ubogi župnik pa tudi ni dolgo preživel silnih udarcev. Tri tedne poznej (11. septembra) ga je smrt vseh časnih nadlog, pa tudi ječe rešila. Zupanu pa je pozneje ministertvo pregledalo zažugano kazen.

Nad takim modrim in možatim postopanjem Zupanovim se je takrat vsa duhovščina veselila in gotovo je starološki dekan Kožuh vsem iz srca govoril, ko je v imenu duhovščine svoje dekanije poslal Zupanu nastopno častitko in zaupnico:

*Vis. čast. milostljivi gospod stolni dekan in
kapiteljski namestnik!*

Vi, mil. g. stolni dekan, ste si v kratkem času, kar ste kapiteljski namestnik, pridobili spoštovanje in največje zaupanje

kranjske duhovščine. Vaše trdno obnašanje v težavnem položaju, posebno gledé na razpis sodraške fare, ko se niste ustrašili vladne kazni, Vaš govor pri umeščevanju mil. knezoškofa, ki ste ga, kar tukaj odkritosrčno izrekamo, popolnoma nam iz srca govorili: vse to nas je prepričalo, da smo v Vas našli moža neustrašenega, ki se ne priklanja sedanjemu liberalizmu. Zatorej s spoštovanjem Vaši milosti zatrujemo, da se smete v vseh okoliščinah, v katere utegnemo v sedanjem boju še priti, na nas zanašati!

Prepričani smo, da kranjska duhovščina vsa tako misli in čuti. V potrjenje sprejmi Vaša milost blagovoljno ta izraz zaupanja in čislanja od nekaterih svojih posebnih častilcev!

M. Kožuh.

Pa ne le duhovščina škofije ljubljanske je Zupana tako čislala: njegovo ime je bilo tudi daleč čez njene meje dobro znano. Z mnogimi cerkvenimi knezi in škofi je bil Zupan osebno znan, ali pa je pismeno ž njimi občeval. Dopisovali so mu škofje: Slomšek, Golmajer, Zorn, Kutschker, Wiery, Rudigier, Zwerger in drugi; tudi so mu svoje pastirske liste pošiljali ali odgovarjali sicer na razna vprašanja v bogoslovskih in pastirskih zadevah.

Ker je bil Zupan za vse dobro in blago tako vnet, tudi cerkvene umetnije ni zanemarjal, ampak jo je podpiral po svoji moči v dejanju ali z dobrim svetom. Posebno lepa slikarija mu je bila kaj pri srcu in je za njo veliko žrtvoval. Svoje svete podobe, katerih je nenavadno veliko imel, in katere je po smrti med svoje najboljše prijatelje ukazal razdeliti, naročal je pri Langusu in Planku. S prvim se je seznanil, ko je šenklavsko kupolo slikal. Takrat skleneno prijateljstvo med rojakoma (Langus je bil namreč rojen v Kamnigorici) raztrgala je še le Langusova smrt. Langus je ob svojem času (1840—1860) slovel kot najboljši cerkveni slikar na Kranjskem. O njegovi zmožnosti in umetniškem talentu spričujeta posebno šenklavška kupola in frančiškanska cerkev v Ljubljani. Slikarija v kupoli je še danes čez blizo 50 let tako živa in ljubezniva, kakor bi jo bil slikar še le včeraj dovršil.

Po Langusovi smrti se je seznanil Zupan z dunajskim slikarjem Plankom, rojenim Tirolcem. Plank je eden tistih dandanašnji

vedno bolj redkih slikarjev, katerim vodi čopič zares prava pobožnost. In to je ravno tista prednost, ki stori, da se podoba človeku na prvi pogled umili in prikupi. Plank je slikal križev pot po Führichu za šenklaško cerkev, za Šmarno goro, za Kropo, Postojno, Loko, Šentjanž na Dolenjskem i. dr. Po teh so jeli domači slikarji podobe posnemati in zdaj se vidijo po naših cerkvah križevi poti večinoma po Führichu in Planku posneti. To je tedaj tudi vsaj posredno Zupanova zasluga.

Pa še v drugem oziru je deloval Zupan za poveličanje božje službe in je koristno vplival na njo. Ménimo namreč lepo zvonjenje, katero si je omislila marsikatera cerkev na njegovo prigovarjanje. Tako so v letih 1869—1876 novo zvonjenje (eden ali več zvonov) dobili v Kamnigorici, na Krtini Dobske fare, na Šmarni gori (1874), pri Devici Mariji v Polju, v Kranju, v Šmartnem pri Kranju, pri sv. Petru v Ljubljani, v Vodicach, v Naklem itd. — Znamenito pa je to, da imenovane cerkve svojih zvonov niso naročevale pri domačem ljubljanskem zvonarju Samassi, ampak pri Hilcerju v dunajskem Novem mestu. V tistih letih je namreč Samassa bolj slabe zvonove lil; tu in tam so se mu zvonovi celó tako ponesrečili, da jih je moral nazaj jemati in prelivati. Tako se je zgodilo l. 1869 v Kropi s srednjim kapeliškim zvonom, katerega so morali zaradi neprijetnega glasu précej vzeti iz zvonika in poslati v Ljubljano v prelivanje. Morali so pa tudi sami poplačati vse stroške. Po kroparski nesreči izučeni sosedni Kamnogoričanje so tedaj svoje zvonove naročili raje v dunajskem Novem mestu, kakor v Ljubljani, in niso se kesali. Dobili so lepo, ubrano zvonjenje, pa veliko boljši kup. — In na to skušnjo je Zupan opozarjal cerkvene predstojnike, kateri so zvonov potrebovali in tako se je zgodilo, da so potem zvonove večjidel le v dunajskem Novem mestu in ne več v Ljubljani naročevali. Sevéda je to Samasso bolelo in se je o tem bitko pritoževal. Liberalna stranka, katere pristaš je Samassa takrat bil, spravila je to zadevo celó v deželni zbor ter duhovščino in narodno stranko dolžila, da izpodkopuje iz političnih ozirov domačo obrtnijo in daje tujcem za služek. V časnikih so pa naravnost na Zupana kazali, kakor da on hoče Samasso uničiti. Ali dobro je nekdo v nemški prilogi k št. 24 »Novic« od l. 1875 dokazal, da je Samassa propada svoje obrtnije največ sam kriv, ker je slabo blago drago prodajal, in

da so cerkvena predstojništva le modro ravnala, ker so boljše blago in pa ceneje naročevala drugodi. Potem pa tudi ne smé cerkvenim predstojništvom nihče zameriti, ako so zaslužek raje dajali poštenemu Nemcu, kakor pa sicer domačemu obrtniku, pa narodovemu nasprotniku. In to je slednjič Samassa tudi sam spoznal. Popustil je duhovščini in slovenskemu narodu nasprotno politiko, jel je boljše zvonove liti in ceneje dajati: in pridobil si je zopet staro zaupanje. Njegovi zvonovi so v dobro ime prišli in dandanes ni skoraj nikdar slišati, da bi na Kranjskem zvonove od drugod dobivali, kakor iz Ljubljane.

Predno sklenemo to poglavje, treba omenjati še nekega občno koristnega delovanja Zupanovega, ki mu je tudi na slovstvenem polju pridobilo nekaj imena. Zupan sicer sam v slovenskem jeziku ni veliko pisal, in tudi ni bil za to prav zmožen, kakor smo že rekli. Pač pa je na njegovo prizadevanje in njegove stroške izšlo nekaj nabožnih knjig v slovenskem in v nemškem jeziku, ki kažejo, kako je rajni dobro poznal potrebe kranjskega prebivalstva in kako je tudi tu zadel na pravo struno.

1. Najprej omenjamo knjigo: »Kalvarija«, to je premišljevanje Kristusovega trpljenja v 15. križevih potih. Te bukve sta po nemškem izvirniku prav gladko prestavila Zamejic in Jeran, Zupan je pa preskrbel lepe podobe v jeklo rezane, po znanem Führichovem križevem potu posnete. Naročil je 80.000 teh jeklorezov. — Ko je izšla ta knjiga, ki je zavoljo 14 jeklorezov precéj draga, (v usnji in z zlatim obrezom 2 gold. 50 kr.), tedaj so kar planili po njej. Od vseh stranij so duhovni pisali in zahvaljevali se, kako je njim in vernemu ljudstvu prav prišla in kakó zeló pospešuje obiskovanje križevega pota in premišljevanje Kristusovega trpljenja. Posebno pohvalno piše o njej škof Slomšek in med drugim tako pravi: »Beseda v teh bukvah je čista in umevna, obseg podučljiv in dovršen, oprava izvrstna, podobe posebno žive in ginljive, in celo delo, kakor jaz mislim, najboljšé izmed vsega, kar smo dozdej v tej reči imeli. Le škoda, da sem svoj postni list (za leto 1862 — tedaj zadnji) že natisniti dal; ko bi bil »Kalvarijo« majhno poprej dobil, prav rad bi jo bil v tem listu svojim ovčicam priporočil; pa upam, da bo pobožno ljudstvo tudi tako rado segalo po njej!«

Za Nemce je izdal enako delo, pa samo z enim križevim potom pod naslovom: »Der heilige Kreuzweg nach dem heil. Leonard a portu Mauritio.« Tudi to nemško izdajo krasijo jeklorezi po Führichovih slikah izdelani.

2. Druga od Zupana izdana in posebne priporočila vredna knjiga se glasi: »Najlepši čednost in najgrši pregreha.« Knjigo je v nemškem jeziku izdal graški škof Zwerger, predstavila pa sta jo Zamejic in Klun. Že ime Zwergerjevo, ki res zna za ljudstvo pisati, in stvar sama, ki se obravnava, priporoča zelo to knjigo. Vendar se med slovenskim ljudstvom ni toliko razširila, kakor bi bilo želeti in je veliko število iztisov še ostalo, katere sedaj prav po ceni prodaja Vincencijeva družba.

3. Tretje delo, tudi od Zupana izdano in založeno, je knjižica: »Sveto leto 1875« z navadnimi molitvami in podukom o odpustkih po nemški knjižici enakega imena, tudi od graškega škofa Zwergerja izdani. Te knjižice je dal Zupan 16.000 natisniti, da bi se toliko bolj razširila med verno ljudstvo in toliko več sadu obrodila za sv. leto.

Razun teh knjig je na Zupanove stroške izšlo še nekaj manjših knjižic. Tako postavim: »Začetek Božje poti in slovesnost pri prenašanju čudodelne podobe M. D. v Kropi 8. in 9. avgusta 1868.« Ta knjižica je tudi v nemški prestavi izšla. — Potem je v posebni knjižici tudi popisana: »Slovesnost v Kropi pri kapelici 2. julija 1872.«

Samo v nemškem jeziku ste prišli na dan mali knjižici: »Predigt am Feste Maria Verkündigung 1868 in der Laibacher Domkirche« z dolgim predgovorom in pa: »Das Verhältnis der Dompropstei Laibach zur Propstei-Stadtpfarre Radmannsdorf in Oberkrain.« O obeh teh bomo pozneje še posebej govorili.

V vseh teh knjigah in knjižicah (razun v zadnji) se kaže preblagi Zupanov namen, pobožnemu, vernemu ljudstvu obeh jezikov pomagati k pravi časni sreči in k večnemu izveličanju. Časnega dobička pri tem ni iskal, in večjidel tudi ni dobil. Na stotine iztisov »Kalvarije«, (slovenske in nemške), potem: »Najlepši čednost« in »Sv. leto« je zastonj razdal in samo za spomin v molitvah prosil. Če je pa kaka knjižica vendar le dobiček prinesla, kakor pridiga 25. marcija 1868, obrnil je čisti dohodek za dobre namene. — Ravno to pa, da Zupan ni imel časnega

dobička, navdaja nas z zaupanjem, da je njegovo zasluženje toliko večje v nebesih in da se bodo še pozni rodovi blažili in boljšali po njegovih pobožnih knjigah. To poglavje je pa zopet očiten dokaz, da je Zupana res vnemala gorečnost za čast božjo in za časni in večni blagor bližnjega. Bodi mu torej blag spomin!

V. Zupan — sloveč pridigar.

Iz kratkega obrisa Zupanovega življenja smo se prepričali, da je bil mož na vse strani delaven, v vseh bogoslovskih znamenostih izveden in v opravilih duhovskega stanú nenavadno izurjen. — Vendar pa se mora priznati, da se je posebno odlikoval kot pridigar. — Nič ne pretirujem, ko trdim, da je bil za svoj čas med najboljšimi cerkvenimi govorniki ne le v Ljubljani, ampak v celi škofiji. Za govornika je imel že lepe prirojene zmožnosti, mnogo pa je s pridnostjo in neprestano vajo pridobil. Bil je resne zunanosti, močnih prsij, in kar je pri govorniku prvi pogoj, imel je poln in prijeten glas, ki je zadostoval za največje cerkve in prostore. Ljubezniva ponaša in primeren njegov pogled je spremljal in močno podpiral njegov govor. Najrazličnejša srčna čustva: sedaj veselje, sedaj žalost, sedaj navdušenost, sedaj pobitost, izražal je primerno s svojimi očmi. Že iz hoje, kako je na prižnico šel, spoznali smo, kdaj hoče kaj posebnega povedati. — Ali vnanje telesne sposobnosti bi njegovim govorom ne bile dajale take veljave, da ni bilo v njih tudi jedra. Na svoje govore se je skrbno pripravljal, oziral se na čas in poslušalce, in prva leta je govore marljivo spisoval. Slog mu je bil izbran, poudarek določen, beseda ne previsoka, ne prenizka, nikoli ne robata. Šenklovška prižnica je, kakor znano, precēj težka: Zupan se je znal do svojih poslušalcev ponižati in približati, da so ga radi in tudi pri daljših govorih do konca pazljivo poslušali.

Ime izvrstnega govornika pa je Zupan dobival od učenih in neučenih, od mestnih in kmečkih poslušalcev. Rajni lavantinski škof Anton Martin Slomšek, katerega v cerkvenem govorništvu do sedaj izmed Slovencev še nikdo ni prekosil, poslušal je Zupana dvakrat (1845 in 1860) in je po pridigi gospodom kanonikom ves iznenaden rekel: Častitam vam na takem govorniku; takega

nimajo pri vsaki stolni cerkvi! — Najboljši sodnik dobrega pridigarja pa je verno ljudstvo in polna cerkev. Ko bi Zupan ne bil res izvrsten govornik, ne bi bila šenkлавška cerkev pri njegovih govorih vedno polna in bi se ne bili poslušalci iz najvišjih stanov kar gnetli okolo njegove prižnice. Največja posebnost njegovih govorov, ki mu je tudi največji vpliv in najizdatnejši uspeh pridobivala, pa je bila navdušenost in prepričevalnost, skatero je govoril in poslušalce kar vlekel za sabo. Tudi strogo cerkveni duh je blažilno prešinjäl njegove pridige in jih vernim poslušalcem posebno priljubil. Govorniku se je videlo, da je iz dna svoje duše za sveto stvar užgan, in da je pripravljen prepričanje svoje tudi v dejanju pokazati. In kakor skušnja uči, ne more se takemu govorniku nič ustavljati. — Pa še nekaj treba tu opomniti: Zupan je za predmet svojim pridigam izbiral take resnice, ki so bile času primerne, ki so poslušalce zelo zanimala in o kakoršnih sicer poprej ni bilo dosti slišati s prižnic. Taki predmeti so bili n. pr.: o Marijinem brezmadežnem spočetju, o papeževi nezmotljivosti, o papeštvu in njegovih pravicah, o vplivu katoliške cerkve na človeško družbo in drugi enaki. O takih predmetih bi stareji, jožefinsko izrejeni duhovniki po nobeni ceni ne bili govorili, že zavoljo tega ne, ker o tem ni bilo dosti v njih knjigah, ali pa celó v nasprotnem pomenu. Ker je Zupan take stvari obravnaval tudi pri slovesnostih na deželi, zanesel je novega oživljajočega duha med duhovščino in ljudstvo in se smé tudi v tem oziru imenovati oznanjevalec nove, od cerkvenega duha prešinjene, boljše dôbe.

Vendar pa gré ta slava Zupanu bolj kot nemškemu, manj kot slovenskemu pridigarju. Pri nemških pridigah se mu je komaj poznalo, da ni rojen Nemec; kadar je pa slovenski govoril, rabil je bolj popačeno gorenjsko narečje, in to ni bilo prijetno za uho izobraženega Slovenca. Tudi moramo priznati, da je Zupan proti koncu svojega življenja kot govornik jel nekako pešati. Nekaj se je, kakor pravimo, izpridigal, in vsled tega celó preveč ponavljal; mnogo pa so ga v tem ovirale tudi razne skrbi in pogostne bolezni. — Pri vsem tem pa ostane Zupanu ime slavnega govornika.

V posameznosti Zupanovih pridig se pač ne moremo spuščati, ker bi vsled tega životopis neprimerno narastel. Vendar

pa se izplača, Zupanovo delavnost v tem obziru vsaj po vrhu pregledati, ker je res nenavadna in se ne more v tem mnogo duhovnov ljubljanske škofije (izvzemši kakega misijonarja) ž njim primerjati. V mnogih cerkvah in pri mnogih prilikah je govoril. Kakor iz zapuščenih zapisnikov posnemamo, govoril je Zupan od leta 1854 pa do 1882 v stolni cerkvi o raznih priložnostih 218krat, drugodi po Ljubljani in na deželi pa 234krat. Nekateri teh pridig so res zgodovinskega pomena. V nastopnih vrsticah hočemo najvažnejše kraje in govore po imenu navesti.

Ljubljančanom so posebno tri Zupanove pridige še v živem spominu, katere je govoril pod milim nebom na nalašč zato napravljenem odru. To je bilo pri blagoslovljenju nove Trnovske cerkve 15. novembra 1855, potem 9. septembra 1858, ko so 13 čevljev visoko in blizu 10 stotov težko Marijino podobo iz bakra umetno izdelano potegnili na vrh frančiškanske cerkve, in tretjič 1. novembra 1859, ko je bil nov bronast in pozlačen križ na pokopališču pri sv. Krištofu blagoslovljen in postavljen. Pri vseh treh prilikah je bilo ljudstva na tisoče, kar glava pri glavi, in vendar so vsi govornika dobro umeli. Zares, takim nalogam ni bil kos vsakdo.

V farnih cerkvah svojega dekanata je v vseh govoril, v nekaterih še po večkrat. Tako na Dobrovi 30krat, pri D. M. v Polju 19krat, v Šent Vidu nad Ljubljano 10krat, na Brezovici 10krat, v Trnovem 8krat, v Rudniku 7krat. Tudi v nekaterih podružnicah ljubljanskega dekanata je obhajal cerkvene slovesnosti in zraven pridigoval, tako v Bizoviku šempeterske, v Kašlju poljske, v Šmartinu in v Gabriju dobrovske fare. Enako je Zupan tudi po drugih farnih cerkvah ljubljanske škofije Boga poveličeval s svojimi govori. Tako velikokrat v Kropi, v svoji rojstni fari, v Radoljici, v Moravčah, v Dobu, v Višnji gori, na Šmarni gori, v Železnikih (pri pokladanju temeljnega kamna 2. junija 1872). Prilike takih govorov so bile navadno kak blagoslov, n. pr. cerkve, tabernakeljna, altarjev, orgelj, zvonov, pokopališča, križevega pota, znamenja, križa itd.

Pri novih mašah je Zupan govoril: 1. Mihi Vindišer-ju pri sv. Petru v Ljubljani (1841); 2. Janezu Pavlič-u, (benedikt. pri sv. Florijanu) pri sv. Ožbaltu (1842); 3. Matevžu Meršol-u v Kamnigoric (1844); 4. Antonu Potočnik-u v stolnici v Ljubljani (1848);

5. P. Hoenigman-u pri Stari cerkvi na Kočevskem (1858); 6. Antonu Jaklič-u v Lašičah (1859); 7. Fr. Mekinec-u v Trnovem (1871); 8. Matiji Videmšek-u v Dobu (1873).

Pri zlatih mašah: 1. Župniku Benediku na Ježici (1858), 2. Kanoniku Kramarju v Stari Loki (1876); 3. Urevcu v Radoljici (1878).

Pri umeščevanju: 1. J. Potočniku na Brezovici (1855); 2. Hafnerju v Smledniku (1856); 3. Nachtigalu na Dobrovi (1857); 4. Alojziju Peharcu v Rudniku (1867); 5. Koširju v Šent-Rupertu (1868); 6. Jožefu Hočevanju na Igu (1868); 7. Keršiču pri sv. Katarini (1869); 8. Kajdižu v Vodica (1870); 9. Böhmu pri sv. Jakobu (1872); 10. Ažmanu na Dovjem (1873); 11. Levčniku pri D. M. v Polju (1874).

Pri pogrebih: 1. Po Nachtigalu na Dobrovi (6. nov. 1860); 2. po Benediku na Ježici (30. okt. 1861); 3. po Jan. Žužeku na Ježici (9. maja 1862); 4. po Andreju Smoleju na Igu (28. julija 1869); 5. po Gregorcju v Sostrem veliki petek zvečer (15. aprila 1870); 6. po Tomcu v Preski (25. jul. 1870); 7. po Blažu Potočniku v Šent Vidu (24. junija 1872); 8. po Pajku pri D. M. v Polju (3. aprila 1874); 9. po kapelanu Pazlarju enajst dni pozneje ravno tam; 10. po Burji na Ježici (7. nov. 1874); 11. po Vidmarju na Dobrovi (5. jul. 1875); 12. po Zupinu na Črnučah (9. dec. 1875); 13. po misijonarju Pircu v Ljubljani (24. jan. 1880).

Poseben mojster je bil Zupan pri kratkih nagovorih, za kakoršne je večkrat priliko imel pri porokah imenitnih oseb, pri pozdravih itd.¹⁾

¹⁾ Tako postavim je prav ginljiv njegov nagovor pri poroki gospoda Ivana Baumgartnerja z Emilijo Trpinčevo, ki ga je govoril 17. maja 1867 na božji poti v Marija-Celju na Gorenjem Štirnem.

Vreden, da se ohrani v spominu, je nagovor Zupanov o priliki, ko je bil umeščen pokojni knezoškof Krizostom dné 5. septembra 1875. Glasi se: *Tempus, Celsissime et Reverendissime, quo Sedem Episcopalem Labacensem ascendis, tempus vere arduum, tempus supra modum acerbum est, idque Ecclesiae catholicae, ejusdem supremo Capiti, Pontifici Maximo Pio IX., episcopis, presbyteris, nec minus omnibus Christi fidelibus.*

Animi levitas, impietas et abalienatio a vera fide, contemptus et fastidium omnium, quae pollent nomine catholico, tantos progressus fecerunt, ut praeposito catholico triplicetur difficultas officiis suis ita satisfaciendi, ut aliquando coram Deo de iis rationem reddere possit.

Posebnost Zupanova je bila ta, da je v svojih pridigah tako rad in tako pogosto o Mariji govoril. Če govor tudi ni bil naravnost o Mariji, vendar je znal o njej kaj primernega vplesti. Leta 1858 je pri šmarnicah vsak dan o Mariji pridigoval; Marijino čast je posebno še na njenih svetiščih, kakor na Šmarni gori, na Dobrovi, pri D. M. v Polju, v Kropi pri kapelici, na Brezjah, na Jezeru oznanjeval in povzdigoval. K temu ga pa ni priganjalo le njegovo veliko zaupanje, katero je od mladega do Marije imel, ampak še posebna obljuba, katero je naredil 20. majnika leta 1858. Tistega dné bi se bil pri zajutruku kmalu zadušil. Z kruhom vred zaužije veliko buciko (iglo). Naenkrat ga nekaj prav hudo v grlu zbode, on vzdihne k Mariji, začne se daviti in srečno spravi buciko iz grla. To je ohranil v vedni spomin in zraven

Talibus temporibus et circumstantiis animum erigit roboratque exemplum atque respectus in episcoporum maximum, qui inde a quattuor saeculis Ecclesiam Labacensem gubernabant, in episcopum scilicet heroëm Thomam Chrön, qui et ipse temporibus periculis et procellis plenis baculum pastorem gerebat, quique apostolico suo animi robore, ardenti zelo, nec non magnanimo suo proverbio: »Si terret labor, aspice praemium«, fidem catholicam carissimae nostrae patriae conservavit, ac »laetitia et amor Carnioliae« nuncupatur.

Clerus Dioeceseos nostrae in atroci hoc serioque momento ardentem exoptat, ut stella praedicta, quae inter maximas et lucidissimas in gyro ecclesiae Labacensis coruscat, praeclarum nempe hoc exemplum, nec non insigne specimen magni episcopi ecclesiae Lavantinae, veri apostoli Slovenorum, Antonii Martini Slomšek, ejusque memoria dignum dictum: »Negotium, de quo contendimus, aeternitas est,« Celsitudinem Tuam continuo comitetur, in laboribus autem, curis et angustiis potenter confortet, muniat et erigat.

Idem Clerus fervidas ad Deum preces fundere nunquam omittet, ut Tibi, nostro Pastori, vivam fidem, assiduam charitatem, coelestem sapientiam ac inconcussam animi constantiam largiri dignetur, ut tenens baculum pastorem super egregia Dioecesi nostra — innixus Petrae, super quam Christus Ecclesiam suam aedificavit, id est, Sedi apostolicae Romanae, confisus potenti praesidio Immaculae Dei Genitricis Mariae, Matris D. N. J. Christi et nostrae Matris, S. Josephi, patroni universae Ecclesiae catholicae, Ss. Herma-gorae et Fortunati, patronorum nostrae Dioeceseos, S. Nicolai, patroni ecclesiae nostrae Cathedralis, S. Joannis Chrysostomi, patroni Tui, Celsissime, per multos et plurimos annos in honorem omnipotentis Dei, in munimen defensionemque S. Ecclesiae catholicae earumque sacerdotum, in salutem quasi quinties centenorum millium animarum ita gerere possis, ut aliquando in fine dierum Tuorum cum gentium apostolo exclamare: »Bonum certamen certavi cursum consummavi, fidem servavi,« divino autem Iudici dicere audeas: »Domine, neminem horum perdidisti, quos tradidisti mihi.«

nje obljubo zapisal, da hoče iz hvaležnosti Marijino slavo za naprej še bolj povelečevati. In da je besedo držal, kažejo ravno njegove pridige.

Kako je rajni Zupan res bil iz srca udan Mariji, cerkvi in papežu in kako je o teh predmetih navdušeno znal govoriti, naj kaže ta nekako posneta pridiga, katero je imel na praznik Marijinega oznanjenja leta 1868 in katero smo že zgoraj omenjali. Povod pridigi je bil naslednji: Ko so bili l. 1868 liberalci na krmilu, mudilo se jim je odpraviti konkordat, to je pogodbo našega cesarja s papežem Pijem IX. (z dné 18. avgusta 1855), v kateri pogodbi se katoliški cerkvi v avstrijskem cesarstvu pripoznava in določuje potreben vpliv, ki naj ga ima zlasti na sv. zakon in na odgojo mladine. Ravno te določbe v konkordatu pa so najbolj presedale liberalcem, ki so hoteli večjo prostost (?), in zato niso nehali, kar je le mogoče počenjati, da je konkordat nazadnje v obeh državnih zbornicah padel (21. in 22. marca 1868). Nad tem je bilo v liberalnem taboru neznansko veselje; vsa večja mesta so bila vsled te velike sreče (?) razsvetljena in Ljubljana — no Ljubljana tudi ni hotela zaostati, ker sicer bi bila prišla ob ime, da ni liberalna. Ljubljčanji so tedaj tudi svoje mesto 24. marca leta 1868 razsvetlili: ali razsvetljava ni bila splošna. Kakor »Novice« pišejo, izmed 950 hišnih števil je bilo razsvetljenih samo 64. Svetile so se le hiše znanih liberalcev ali le takih, ki se liberalcem niso hoteli zameriti; druge hiše, katerih je bila večina, bile so v toliko večji temi. — Koliko so liberalci s tem dosegli, menda sami ne vedó; toliko pa je gotovo, da tako početje ni lepo in da je razžaljivo do drugih, ki niso enakega mišljenja. Zato je celó znani liberalec pa značajni časnikar Warrens o takem počenjanju takrat pisal: »Kadar bodo drugi premagani in ne naši sodržavljeni, takrat bomo tudi mi razsvetljavo naredili. Taka razsvetljava, s katero ena stranka čez drugo v državi zmago obhaja, ni lepa ne spodobna. Kdor je zares liberalen, časti tudi v svojem nasprotniku prepričanje, če je tudi lastnemu naravnost nasproti.«

Zdaj si pa mislimo položaj stolnega župnika Zupana, ki je ves gorel za cerkev in papeža, ki je bil ves prešinjen pravičnega katoliškega navdušenja: kako ga je moralo boleti, ko je videl in slišal o razsvetljavi ljubljanskega mesta, tistega mesta,

ki je bilo od nekdaj znano kot izredno katoliško mesto! Mutast čuvaj bi bil moral biti stolni župnik Zupan, da bi o takih prilikah molčal. In res, précej drugi dan, v praznik Marijinega oznanjenja je Zupan na prižnico stopil in v odločnih pa ginljivih besedah Ljubljančanom táko početje očital.

Za rek si je izvolil besede preroka Miheja (6, 3), ki je ne-hvaležnim Judom klical: *Moje ljudstvo, kaj sem ti naredil, ali s čim sem te razžalil, povej mi!* Po krasnem uvodu o Marijinem oznanjenju napové obseg svojega govora, ki ima dva dela, namreč

1. zakaj so papež tridnevno pobožnost ukazali,

2. kakšne stiske trpé papež in cerkev na Laškem, pa tudi v našem cesarstvu!

V govoru razlaga govornik krivice, ki se godé papežu posebno s tem, da so Lahi večji del njih posestva, tako imenovane papeževe dežele, že odvzeli in da jim nameravajo tudi Rim ugrabiti. Iz tega namena so papež napovedali tridnevnico s popolnimi odpustki za celi katoliški svet, da bi Bog odvrnil pretečo nevarnost. In res so bili Lahi pri Mentani s pomočjo Francozov in papeževih prostovoljcev premagani. Ali nevarnost s tem ni bila odpravljena, sovražniki so bili le za nekoliko časa ustavljeni in zadržani. Vsled papeževega poziva so hiteli iz vseh krščanskih dežel prostovoljci v Rim, drugi so pošiljali papežu mile darove, vsi pa so za papeža molili. Papež so tedaj storili, kar je bilo v njih moči: ali oboroženi sili celega laškega kraljestva se niso mogli ustavljati, pač pa so pravice papeštva vedno in pred celim svetom poudarjali in oznanjevali. — In sedaj pravi govornik od besede do besede tako:

»Laško kraljestvo naj papežu še tako dokazuje, kako potrebno mu je rimsko mesto in ostale papeževe dežele: papež ne morejo reči: Če potrebujete, pa vzemite, ampak reči morajo: Ne smem tega dati, ker moje ni; če silo rabite, naj se zgodi, kar Bog pripusti, jaz pa povem pred Bogom in pred celim svetom: Vi grešite nad resnico in nad najsvetejšimi človeškimi pravicami!

Pa kakor je imenitno papežovo posestvo, še bolj imenitno pa je, kar zadeva vero in postavo božjo. Papež ne morejo reči: Privoljujem, da se ravna z zakonom, kakor s kakšno navadno posvetno rečjo. In škofje tudi ne morejo tako reči. Naš božji

Zveličar je povzdignil zakon v zakrament, in kdaj je zveza moža z ženo zares zakrament, to določiti smejo le nasledniki aposteljnov, ne pa poglavarji tega sveta. Katoliška cerkev pozna zakon le kot zakrament; ako ni zakrament, tudi zakon ni; tako imenovani civilni zakon, posvetna zveza, je pred Bogom in katoliško cerkvijo le očiten velik greh zoper šesto zapoved!

To pa zadeva tudi družbinsko srečo. Že sedaj ni vse v zakonih, kakor bi moralo biti: kaj bi se še le godilo, ko bi izginil cerkveni blagoslov iz zakonov in bi se z ločitvijo zakona vsem strastem odprla vrata! In kaj bi bilo potem z ubogimi ženami, katerih nekatere se zdaj veselé? Potem bi pač spoznale, da bi bilo bolje jokati se. In ravno to želé in zahtevajo današnji liberalci, da bi se zakon smel razdreti; in ker cerkev tega ne pusti in nikdar pustila ne bo, zato so jim cerkvene postave trn v peti.

Ravno tako je z očitnim poukom. Papež ne morejo privoliti, da bi katoliško mladino smeli po nekatoliško odgojevati. Škofje tudi ne morejo tega privoliti. In to je čisto po pameti. Kdaj se je še kaj takega slišalo, da bi se bil kdo v protestantovskih deželah upiral tudi protestantovski odgoji tamošnje mladine? — Katoliškega zakona in katoliške odgoje pa se nasprotniki tako dolgo ne morejo lotiti, dokler obstoji konkordat; zato jim je tako na poti.

Konkordat obstoji sedaj nekoliko čez 12 let. — Jaz pa sedaj vse in vsakega izmed vas vprašam: Komu je prizadejal konkordat kakšno škodo, kakšno krivico? Vsakdo mora odgovoriti, da nobene! Jaz opravljam farne posle te stolne fare že 24 let, 12 let pred konkordatom in 12 let potlej: pa nihče se mi še ni o tem pritožil; malokdo je še vedel, da konkordat obstoji!

In vendar, kaj se vse govori in piše zadnje mesce o konkordatu, kakor bi bil povzročil vojsko, kugo in lakoto in tisoče družin pahnil v nesrečo! Po časnikih in knjižurah se skoraj vsak dan čez našo osemnajst sto let staro vero zaničljivo piše, o papežih, škofih in duhovnih grdo in lažnjivo govori! — In pri tolikem zasramovanju naše cerkve naj bi jaz molčal? To bi se reklo vero zatajiti in cerkev izdati!

In sedaj, ko se vidi, da bo ta slovesna pogodba (konkordat) ob veljavo, kaj vse počnó, kakšno veselje uganjajo nasprotniki! Razsvétljave napravljajo v nekaterih mestih, tudi v naši Ljub-

ljani! Kakor bi bilo naenkrat milijonov ljudij srečnih postalo, kakor bi bili davki na pol znižani, kakor da bi bile vse nadloge odvzete! — Pa kakor sedaj v 13. letu obstanka lahko vprašamo: komu je konkordat kakšno krivico storil? tako bomo lahko čez 12 let po odpravljenem konkordatu vprašali: komu je odpravljenje konkordata prinesel dobiček? (O da: judom in brezvercem! Opazka pisatelja.) Zakaj torej tak hrup zoper konkordat? Saj vsakdo vidi in čuti, da to ne velja samo konkordatu, ampak katoliški cerkvi. Večina se veseli in vriska iz sovraštva do katoliške cerkve in njenih postav in služabnikov; drugi delajo to iz nevednosti, ali pa ker se bojé ljudij, ker je to času primerno. In kateri so ti, ki tako sovražno zoper cerkev govoré in pišejo? Večidel so to lastni otroci katoliške cerkve. Ali ni to sramota? Judje ne zaničujejo, ne zasmehujejo, ne črtijo postav in obredov svoje judovske vere, razkolniki ne svoje razkolne, protestantje ne svoje protestantovske vere! Le katoličani grdé, črtijo in zaničujejo postave svoje katoliške cerkve, in bi najraje meč porinili v srce svoji lastni materi, katera jih je rodila in vzredila: Kako je vendar prišlo v navado in v znamenje olike, nič več ne verovati in sramovati se vere, katero sta imeli mati in stara mati!

Koliko morajo pa nasproti prestati tisti, kateri si upajo katoliško cerkev in njene pravice braniti in zagovarjati! Za neumneže in bedake nas imajo. — Da, tudi najdražje osebe, pobožna mati, ljubezniva žena, morajo umolkniti, če bi si upale kakšno dobro besedo za katoliško cerkev izpregovoriti! Le z zaničevalci svete vere se nekateri radi pajdašijo, s takimi se zgovarjajo o veri, pa ne, da bi jo bolj spoznali, ampak da bi jo nepoznano grdili in obsodili. Za bukve in časnike, ki katoliško cerkev branijo, ne marajo, pač pa z veseljem in slastjo požirajo vsak spis, v katerem se cerkev grdi in blato meče na služabnike svete cerkve.

Po pravici smejo pri takih okoliščinah mili in ljubi papež Pij IX., sme sv. mati katoliška cerkev reči in vzdihniti: Moje ljudstvo, kaj sem ti naredila, s čim sem te razžalila, povej mi? Enako sme duhovščina ljubljanska, ki vendar ni nikoli trdo ravnala in v zakonskih rečeh kolikor le mogoče polajševala, in ki zdaj vidi, kako obhaja Ljubljana oprostitev od te dozdevne trdobe z razsvetlavo, reči: Moje ljudstvo, kaj sem ti naredila, ali s čim sem

te žalila, povej mi! Tedaj tudi ti, moj sin, moja hči, na strani naših nasprotnikov?

Posebno jaz, kot najstarejši duhovni pastir tega mesta, smem tako tožiti. V tisoč in tisoč potrebah ste k meni prihajali, vselej ste me pripravljenega našli; v teku toliko let sem vselej najprisrčnejše sočutje skazoval pri veselih in žalostnih dogodbah v vaših družinah in sedaj, ko je naša mati, katoliška cerkev, ponižana, in smo mi, njeni služabniki, užaljeni — sedaj pa se ravno te družine veselé in od veselja svoje hiše razsvetljujejo! Po pravici sem pričakoval, da se bode te na našo žalost ozirali, in zato s prežalostnim srcem kličem: Moje ljudstvo, kaj sem ti naredil, ali s čim sem te razžalil, povej mi? Tedaj tudi ti, moj sin, moja hči, se veseliš, ko mi žalujemo!»

V tej pridigi je rajni Zupan zares pokazal in razlil svoje veliko, za katoliško cerkev in papeža razvneto srce. Nasprotniki so mu te odločne besede zamerili, in so ga hoteli celó pred sodnijo pripraviti; ali ni šlo. Neki imeniten gospod, ki se z Zupanom v nazorih sicer ni strinjal, vendar se mu je za to pridigo zahvalil in ginen rekel: Vi veste, da sem načelno vaš nasprotnik; ali duhovnu, ki ima v teh časih srčnost, brez obzira na dobiček ali na izgubo, da, naravnost zoper svojo osebno korist, le v zavesti svoje dolžnosti pravice svoje cerkve tako možato zagovarjati, odreči svojega češčenja in priznanja ne morem! — In ta pridiga je res imela blagoslovljen uspeh. Niso nasprotniki zavoljo nje Zupana v ječo spravili, marveč on jo je v tisočih iztisov dal na svetlo in čisti dohodek porabil za veliki altar Matere božje pri kapelici v Kropi!

VI. Zupan — in Kropa.

Ljubezen do rojstnega kraja je človeku že prirojena. Kakor lastovka rada prileti nazaj v tisti kraj, kjer se je izlegla, tako vleče tudi človeka nekaj skrivnostnega v tisto vas in hišo, kjer mu je tekla zibelka. A kristijan ima poleg tega naravnega nagnenja še višji razlog: zavoljo sv. krsta mu je domači kraj nad vse mil in drag. Tako je sv. Ludovik, francoski kralj, raje hodil v kapelo, kjer je bil krščen, kakor v remsko (Rheims) katedralo, kjer

je bil venčan za kralja. — Tako je tudi rajni Zupan ljubil Kropo, svoj rojstni kraj, ne le zato, ker je bil ondi rojen, ampak še bolj zato, ker je ondi prejel sv. krst in tudi pel, kakor smo slišali, svojo novo mašo! Vlekla pa ga je v Kropo še posebno kapelica s podobo device Marije, kateri je bil od mladih let udan z otroško ljubeznijo. Zupan se nikoli ni sramoval svojega rojstnega kraja, rad je o njem govoril, skrbel za njegov napredek, potegoval se za njegov dušni in časni blagor, pa tudi po svoji moči — veliko storil.

Posebno obe cerkvi domačega kraja sta mu bili pri srcu; obema je veliko pomagal k olepšanju, pa tudi naklonil drugih dobrotnikov. Naj tukaj poglobitve dobrote navedem, katere sta cerkvi in pa trg kroparski od Zupana naravnost ali po njegovem posredovanju prejeli.

1. Kaj je storil Zupan za kapelico ali romarsko cerkev Matere božje v Kropi?

Razun tega, da je tej cerkvi daroval dragocen mašni plašč, plačal je tudi l. 1868 večjidel sam stroške za popravo velikega altarja.

Posebno pa je Zupan na to delal, da bi nekaj slovečo božjo pot Matere Božje milostnega srca »pri kapelici« v gozdu bolj oživil in utrdil. V ta namen je napravil dve slovesnosti, kateri ostaneta Kroparjem nepozabljeni.

a) Božja pot pri kapelici v Kropi se je namreč začela leta 1707, ko je sedem nedolžnih fantičev (39. jun.) našlo podobo Matere Božje, katero podobo so v nalašč za to iz zelenih vej napravljeni kapelici častili. Ker se je pri tem čudež zgodil, da je mutast fant začel govoriti, so postavili (1712) pobožni tržani najprej zidano kapelico in pozneje s pomočjo okoličanov prijazno cerkev, katera je bila leta 1729 od ljubljanskega škofa Feliksa Sigismunda pl. Schrattenbacha posvečena in je ohranila ime »pri kapelici« do današnjega dne. — Ko so leta 1868 veliki altar popravljali, hotel je Zupan tudi čudodelno podobo bolj olepšati in ozaljšati. Zato jo je izročil gospem Uršulinkam v Ljubljani, in ko je bila okusno popravljena, nesel jo je sam s častjo in veliko slovesnostjo v Kropo dne 8. avgusta, spremljan od dveh kroparskih bogoslovcev. Kroparski srenjski in drugi odlični možje so se pripeljali naproti v kočijah do Podnarta in so

tako spremili dragoceno podobo. Pravi sprejem pa je bil še le na cesti, deset minut od Kroke, pri znamenju Matere Božje. — Do tje sta prišla naproti domača duhovna v cerkveni opravi in z zastavami. Pobožnega ljudstva je bilo vse polno na cesti in po bližnjih travnikih. Šolarji in šolarice so imeli šopke in vence; veliko jih je držalo prižgane sveče. In ko sedaj Zupan podobo odgrne, poljubi in dá poljubiti navzočim duhovnom, ko jo potem pokaže zbranemu ljudstvu, padejo vsi na kolena in zakličejo z enim glasom: »O naša preljuba Mati Marija! O Mati milostnega srca!« Možnarji zagromé, zvonovi pri obeh cerkvah se oglasé, Marijine pesmi se veselo razlegajo, — in procesija z Marijino podobo se počasi pomika proti trgu, kjer je vse v zastavah in vencih. Podobo nesó najprej v farno cerkev, kjer je Zupan v navdušeni pridigi razložil pomen te slovesnosti in vso dogodbo Marijine podobe. Podoba pa je bila izpostavljena na stranskem altarju škapulirske Matere Božje, kjer so jo verni do polnoči obiskovali in neprenehoma prepevali pesmi v čast Marije.

Zvečer je bil ves trg Mariji v čast krasno razsvetljen; stolnemu župniku pa so trški pevci napravili podoknico, kar ga je ginilo do solz. Pri tej priliki ni mogel zamolčati velikega razločka med to razsvetljavo in med razsvetljavo v ljubljanskem mestu 24. marca ravno tega leta. »V Ljubljani so razsvetljavo napravili kakor iz veselja, da je mati katoliška cerkev nekako ponižana; tukajšna razsvetljava pa kaže veselje nad tem, da je Mati Marija tako povišana.«

Drugi dan, 9. avgusta (v nedeljo), so prenesli Marijino podobo v slovesni procesiji v popravljeno in zeló okrašeno kapelico, kjer je Zupan najprej prenovljeni veliki altar blagoslovil, potem pa tako milo in pretresljivo o Mariji, o papežu in cerkvi govoril, da se je vse po cerkvi solzilo. Po pridigi je bila postavljena Marijina podoba na svoj kraj v altarju, zatem pa se je darovala slovesna sv. maša; z zahvalno pesmijo je bila nenavadna slovesnost končana. — Da bi se spomin te slovesnosti toliko dalje ohranil, dal je Zupan dogodke teh dveh dnij in svojo pridigo dné 9. avgusta pri kapelici v mnogih iztisih tiskati in razdeliti brezplačno med tržane. Tudi je napravil na svoje stroške novo ploščo za jekloreze Marijine podobe v Kropi in jo kapelici daroval, da ji je takó pripomogel k obilnišim dohodkom.

b) Druga imenitna slovesnost, vršecha se na prizadevanje Zupana, ki je bil med tem postal stolni dekan, bila je pri kapelici 1. julija 1872 v god obiskovanja Marijinega. Ko se je v Kropi božja pot h kapelici začela, zavezali so se prebivalci kroparski z obljubo, da bodo prvi Marijin sopraznik po najdenju čudodelne podobe praznično obhajali. Tak dan pa je bil ravno sopraznik Marijinega obiskovanja. In ta dan praznujejo Kroparji res kakor kak zapovedan praznik in mu zato pravijo: »Za obljubljeni kovaški Šmaren.« — Ker so se godili tistega leta po želji papeža Pija veliki shodi vernega ljudstva k Marijinim svetiščem, zato je stolni dekan Zupan vseh deset takrat živečih, v Kropi rojenih duhovnov povabil na dan 2. julija v Kropo h kapelici, da bi v vspodbudo svojih rojakov počastili Mater milostnega srca v domačem kraju.

Na to povabilo so se zbrali omenjeni dan pri kapelici s stolnim dekanom Zupanom še trije kroparski duhovni (drugi so bili iz službenih ozirov zadržani), pa par duhovnov iz okolice, tako, da je bilo z domačo duhovščino vseh skupaj osem duhovnov. Slovesnost se je kaj lepo vršila. Zjutranje opravilo s pridigo je imel Simon Zupan (nečak stolnega dekana), takrat kapelan v Dobu; ob deseti uri pontifikalno mašo in pridigo stolni dekan; popoldne pa je pridigoval pisatelj teh vrstic, takrat kapelan pri D. M. v Polju. Če tudi se je nekdo v ljubljanskem »Tagblattu« ujedal čez to pobožnost (kam se neki ne vtikajo liberalci!), bili so vendar kroparski prebivalci v svoji večini tega praznika tako veseli, da so se po srenjskih možeh stolnemu dekanu in vsi pričujoči duhovščini prav srčno zahvalili in posebno poudarjali, kako jih veseli, da so v domači romarski cerkvi na jeden dan pridigovali in maševali trije rojaki, in da je stolni dekan celó daroval pontifikalno mašo! Tudi ta praznik ne bo Kroparjem takó kmalu izginil iz spomina.

2. Kaj pa je Zupan storil za farno cerkev v Kropi?

Na to lahko kratko odgovorim, da še več, kot za kapelico. In sicer so posebno trije veliki darovi, katere ima kroparska farna cerkev od rajnega Zupana, namreč:

a) Veliki in krasni križevi pot, posnet po onem v šenklavški cerkvi in naslikan od Planka na Dunaju. Blagoslovljen in po-

stavljen je bil 4. oktobra 1868. Dasiravno se nekaterim zdi ta križevi pot za to cerkev neprimerno velik, ker pokrivajo posamezne podobe skoro celo prosto steno, vendar dela skupno prijeten vtis na vstopivšega in celo cerkev nekako praznično povzdiguje.

b) Druga velika dobrota, cerkvi sv. Lenarta in celi fari storjena, pa je sv. misijon, katerega je Zupan na svoje stroške od 1.—10. maja 1869 preskrbel. Koliko dobrega je s tem svojim rojakom storil, kolikim je dušni mir in srečno zadnjo uro pripravil, to vé le sam Bog.

c) Najlepši dar pa je brez dvoma veliki zvon, katerega je Zupan leta 1885 kroparski farni cerkvi daroval. Ta zvon tehta čez 32 starih stotov, je od Hilcerja v Dunajskem Novem mestu vlit in stane z vsem skupaj okoli tri tisuč goldinarjev. S tem zvonom je hotel rajni Zupan svojo veliko hvaležnost skazati na več strani: najprej Mariji, ki ga je tako materno vodila in varovala, potem sv. Lenartu, v čigar cerkvi je bil krščen in pel svojo novo mašo. Zato sta podobi Marije in sv. Lenarta na zvonu vlit. Nadalje se je hotel hvaležnega skazati s tem darom domačemu trgu, posebno spodnji Kropi, kjer je bil rojen in kamor se poprejšnji lahni zvonovi niso slišali. — Hvaležnega se je hotel skazati tudi rajnemu kroparskemu župniku M. Grosu, ki je s svojim prigo-varjanjem največ pripomogel, da je šel v šole in postal duhoven; hvaležnega se je hotel slednjič skazati rajnemu škofu Wolfu, ki mu je bil vedno tako dober. Zato je dal na zvonu vlit opomin, da kadar bodo tržani po angeljevem češčenju molili zanj in za njegove stariše, naj se spominjajo še dveh njegovih največjih dobrotnikov.

Ko je daroval Zupan ta zvon Kropi, stavil je med drugimi te-le pogoje: da se sme s tem zvonom le ob nedeljah in praznikih in pa v sabotah k angeljevemu češčenju zvoniti. Posebno naj se zvoni dné 3. avgusta vse trikrat pri Marijinem zvonjenju v spomin, da je bil ta dan v mašnika posvečen. — Pri pogrebih pa se smé s tem zvonom le takrat zvoniti, kadar umrjó papež, škof, cesar, domači farni ali pa v Kropi rojeni duhovniki, in še nekateri drugi osebno imenovani. — Sicer pa se smé ta zvon pri pogrebih le takrat glasiti, kadar se plača deset goldinarjev; in od teh naj bo polovica za farno cerkev, polovica pa za kro-

parske reveže. Tako je tedaj ta zvon neusahljiv studenec vednih dohodkov za cerkev in za reveže. Zares krasen spomin, ki si ga je Zupan postavil! — Zupan je želel, če bi bila božja volja, da bi bil obhajal v Kropi svojo zlato mašo, in da bi novi veliki zvon povikševal to slovesnost: ali Bog je drugače obrnil. Zupan je sicer res dočakal svojo petdesetletnico, pa le na mrtvaškem odru: novi veliki zvon je res tudi pel ta dan, pa ne k zlati maši, ampak k pogrebu!

Z ozirom na ta dar se bo pa Zupanov spomin posebno v Kropi ponavljal stoletja, in kadarkoli bo ta zvon zapel, lahko se bo reklo o pokojnem Zupanu:

Ko trombe glas, ko zvon doni
Od vrlega moža spomin!

3. Še nam preostaja omeniti, kaj je Zupan posebej storil za kroparski trg!

Tu je v prvi vrsti njegova hitra in velika pomoč ob času kolere meseca avgusta l. 1855. Takrat so bili res žalostni časi za Kropo, kakor se pisatelj teh vrstic še dobro spominja. Grozna morilka je neusmiljeno gospodarila med gosto naseljenimi in z živežem slabo preskrbljenimi kovači. Posebno s šnopsu udanimi je opravila navadno prav hitro; v štirih do osmih urah. Pri nekateri hiši sta oče in mati oba en dan zbolela, ali pa tudi oba en dan umrla. Delati se nikomur več ni ljubilo. Ljudje so klavrno okoli tekali in pri Mariji pomoči prosili, pa k spovedi hodili, ne da bi jih bil kdo silil. Bila sta takrat dva zdravnik v Kropi zraven domačega župnika Kahla, ki je dajal homeopatiška zdravila. Ali vsi trije so komaj zadostovali vsem bolnikom, katerih je bilo celi čas okoli 150. Umrlo jih je čez 50 za kolero, tedaj dobra tretjina zbolelih. Kakšen dan je bilo po pet do sedem mrličev. Za kraj s 1300 prebivalci res grozno število!

Ker je bil poglavitni vzrok, da se je kolera tako strahovito širila, pomanjkanje zdrave in zadostne hrane, pokazal se je v tej splošni bēdi kakor angelj rešnik domačin in rojak Zupan, takrat kanonik in stolni župnik. Nekaj je sam dal, še več pa pri dobrih ljudeh po Ljubljani izprosil in nabrane darove pošiljal kroparskemu župniku Kahlu (navadno po 100 gld. in čez). Tudi od svetne gosposke so takrat Kroparji dobivali izdatno pomoč. Vsak teden so po tri do štiri vole pobili in kovačem brezplačno

delili meso in druga jedila. To in pa blažilni vpliv sv. vere sta pomogla, da se je veliki strah polegel in da so se ljudje počasi pomirili. Čez dobre tri tedne je kolera odšla, za sabo pustivši grozen sled in žalosten spomin na hudo obiskovanje božje. — Pokazal je pa ta žalostni čas Kroparjem tudi njih prave prijatelje in med temi v prvi vrsti kanonika Zupana, katerega so od tistega časa še posebno čislali in njegovega prihoda se vselej veselili.

Pa ne samo o koleri, ampak tudi pri vsaki drugi priliki je Zupan svojim rojakom pokazal dobro srce. V vseh stiskah se je obračala kroparska srenja do njega za svēt in pomoč, in navadno ne zastonj. Tudi za kroparske dijake se je Zupan zanimal in revnejšim tu in tam hrano ali kako drugo pomoč preskrbel, pa tudi iz svojega žepa kaj pomolil. Koliko je pa vsa leta po duhovnih in po svojih sorodnikih kroparskim revežem izdajal, to se ne dá v številkah zapisati; zapisano pa je gotovo v bukvah življenja, zapisano pa tudi v srcih hvaležnih rojakov, ki tega svojega največjega dobrotnika nikoli ne bodo pozabili. Dokler bo stala Kropa, stalo bo tudi s zlatimi črkami zapisano ime Zupanovo kot slavnega rojaka in največjega dobrotnika. — Zato je tudi kroparska srenja Zupanu k izvolitvi za stolnega prošta častitala in med drugim tudi to poudarjala, da jo veseli, ker je že sedaj drugi srenjan dosegel čast ljubljanskega stolnega prošta: prošt Kaspar Bobek pred dvestoinpetdesetimi leti je bil tudi rojen Kropar!

VII. Zupan — in Radovljica.

Radovljica je prijazno mestice na Gorenjskem. Največja znamenitost radovljiška je razun velike grajščine prelepa gotiška cerkev, ki nima daleč para in se po pravici šteje med najlepše cerkve te vrste na Kranjskem. — Tik mesta je Rudolfova železnica, ki s prvega tu ni imela postaje. Ker pa sedaj nekaj let sëm ostaja železnični vlak tudi v Radovljici, pomudimo se še mi nekoliko v tem mestu, dasiravno bi se iz mnogih ozirov raje kar mimo peljali. Z Radovljico je namreč tesno skleneno zadnjih deset let Zupanovega življenja in ta popis bi ne bil popoln, če bi o Radovljici kar molčali.

S tem namreč, da je bil rajni Zupan imenovan ljubljanskim stolnim proštom, postal je tudi »župnik radovljiški«!

Po ustanovi cesarja Friderika IV. (iz Gradca 6. dec. 1461) po štiristoletni pravni navadi in tudi po najnovejših določbah je vsak stolni prošt ljubljanski ob enem tudi pravi župnik radovljiški. — Ko je cesar Friderik IV. imenovanega leta ustanovil ljubljansko škofijo, in postavil stolni kapitelj z desetimi kanoniki (med njimi stolnega prošta in dekana), imenoval je za prvega prošta tedajnega radovljiškega župnika in višjega duhovna (Erz-priester) za Gorenjsko, Lenarta pl. Jamnicer-ja, s tem pogojem, da mora on in vsak njegov naslednik v prostiji radovljiško faro z vsemi njenimi prihodki obdržati, to se pravi: da se radovljiški župniji še odpovedati ne sme drugače, ako se ob enem ne odpove tudi ljubljanski stolni prostiji. Radovljiška fara je tedaj, kakor učeni pravijo, z ljubljansko prostijo kanonično zedinjena, ali jej je vtelesena (incorporatio). — Po tej ustanovi, ki je bila od papeža Pija II. 10. sept. 1462 potrjena, nihče ne postane drugače stolni prošt ljubljanski, ako ni od cesarja imenovan in v Rimu z lastnim papeževim podpisom in tako imenovanim ribičevim pečatom (sub annulo piscatoris) potrjen. V papeževem pismu pa natančno stoji, da mora ljubljanski stolni prošt tudi svoje dolžnosti kot »radovljiški župnik« zvesto izvrševati, ali sam, ali pa po sposobnem namestniku (vikariju). In na te besede mora vsak novoimenovani stolni prošt pri slovesnem umeščevanju tudi priseči in je res tudi do sedaj skozi vseh 400 let vsak prošt (razun Ladenika) prisegel. — Stolni prošt dobiva po ustanovi in pravni navadi vse dohodke radovljiške fare in iz teh plačuje svojega namestnika, hrano za enega ali dva kapelana ter poprave pri farovžu in davke itd. V radovljiškem farovžu, ki se imenuje še sedaj prostija, ima prošt prihranjeno lepo in veliko stanovanje, kjer stanuje, kadar hoče sam izvrševati svoje dolžnosti kot radovljiški župnik. V prejšnjih časih so res tudi ljubljanski prostje pogosto prihajali v Radovljico, tukaj se vedli kot pravi župniki in o posebnih prilikah in praznikih opravljali pontifikalno božjo službo, obdani od radovljiške in bližnje duhovščine. V ta namen so bile pri radovljiški farni cerkvi do novejšega časa (do 1800) shranjene (inventarske) prav dragocene pontifikalije (škofovska mitra in palica). Ker so pa prostje zavoljo kapiteljna večji del

leta morali v Ljubljani biti, imeli so v Radovljici svojega stalnega namestnika, katerega so imenovali Radovljčani in ljudje po Gorenjskem sploh le gospoda »vikarija«. — Še le leta 1854 se je ta jasna razmera s tem skalila, da je o priliki birmovanja knezoškof Anton Alojzij tedanjega vikarja Simona Vovka v radovljiški cerkvi za radovljiškega župnika umestil, vpeljal in postavil. Od takrat torej kličejo Radovljčani proštovega namestnika le župnika, dasiravno se s tem dejanjem in imenovanjem ni nič premenila pravna razmera med proštom in župnikom. Tudi Vovkov naslednik Jožef Bononi je bil leta 1858 umeščen za radovljiškega župnika in ker so vsi stolni proštje (razun Laddenika) pri svojem umeščevanju tudi kot župniki radovljiški obljubo storili: sta bila tedaj za radovljiško faro vedno po dva župnika, eden (prošt) v Ljubljani, drugi (pravilno le namestnik) pa v Radovljici.

In ravno ta nekoliko čudna, nenavadna a vendar lahko umljiva razmera je imela prav žalostne nasledke in je dala povod obžalovanja vredni borbi med proštom Zupanom in tedanjim župnikom. Vso to borbo je natančno (žalibog še preveč natančno!) rajni Zupan sam popisal v nemški knjižici imenovani: »Das Verhältniß der Domprobstei Laibach zur Probstei-Stadtpfarre Radmannsdorf in Oberkrain.« Prvi del te knjižice, ki pripoveduje zgodovino radovljiške fare, je prav zanimiv in poučen, o drugem delu pa, ki se celó preveč spušča v osebnosti, splošna je sodba ta, da bi bilo bolje, ko bi bil ostal netiskan.

V posameznosti te knjižice in v njej popisane borbe se ne moremo spuščati; toliko pa lahko rečemo, da so gosposke skoraj v vseh točkah priznale pravico Zupanu, da so bile prav vsled te borbe pravice ljubljanske proštije vnovič pojasnjene in natančneje določene. Črka pravice bi torej bila za Zupana. Pač pa ne tako duh pravice, ki mora biti tudi duh ljubezni, zlasti med duhovni. Kakor smo priznali Zupanu, da se je držal črke, moramo pa tudi izreči, da način njegovega postopanja proti njegovemu namestniku ni bil pravi. Vsa zadeva naj bi se bila izročila duhovski oblasti v preiskavo in rzsodbo, saj je gosposka v to postavljena. Tako bi se ne bil kalil mir, ljubezen bi se ne bila rušila in ako bi obsodba tudi ne bila Zupanu po volji, zmagal bi bil on s tem, da bi se bil udal. Res je, da umešče-

vanje (installatio) vikarja v Radovljici ni bilo do cela pravilno. Toda, oni, ki je to dovolil, bil je škof in s tem je vse rečeno. Vsakdo tudi vé, da se razmere s časom preminjajo. Škoda, da je ta oblak temnil sicer jasno življenje in delovanje Zupanovo.

Da je pa ta posebna razmera med ljubljanskim proštom in njegovim namestnikom, radovljiškim župnikom, že zaradi premalo jasnih določeb imela v sebi kal razpora, razvidi se iz tega, da se je enaka pravda leta 1668 med tadajnim stolnim proštom Kristofom grofom Herberstein-om in radovljiškim njegovim namestnikom Gašperjem Cernetig-om vnela in s tem končala, da se je Herberstein raje ljubljanski prostiji odpovedal in sprejel ono (slabšo) v Novem mestu.

Da bi take in enake čast duhovskega stanu rušeče razprtije v prihodnje preprečilo, tirja sedanje ljubljansko škofijstvo prav v novjšem času od prošta in njegovega namestnika v Radovljici, da se morata z lastnim podpisom zavezati, da se podvržeta vsemu, kar bodo duhovske in posvetne oblasti sklenile v tej zadevi.

Sicer je pa Zupan tudi za Radovljico veliko storil. Na njegovo vneto priganjanje se je ondi obhajal sv. misijon in vdeleževal se je slovesnosti, ko se je ponovila božja pot svete Krvi. Kratek popis te božje poti bi vtegnil marsikaterega zanimati, zato rej ga podamo čitateljem.

V mestu Bejrutu na Sirskem je okoli leta 240 kristijan svojo hišo prodal judu, pa izselivši se, popustil ondi sv. razpelo. Ko jud zagleda to podobo, pokliče še drugih svojih rojakov skupaj in sedaj začnó judje s Kristusovo podobo prav tako grdo ravnati, kakor so njih očetje ravnali s pravim Kristusom. Bijejo ga, pljuvajo vanj in napadajo ga tudi z noži. Ali glej čudo, nankrat priteče iz lesene podobe obilno krvi, katero judje vjamejo in nesó v svojo shodnico. Potem zberejo vse svoje slepe, kruljeve ali sploh bolne rojake in pravijo: Če je to res Kristusova kri in če ta kri res čudeže dela, kakor trdijo kristijani, ozdraveli bodo ti bolniki, ako jih ž njo poštropimo. Ako se to zgodi, potem sprejmemo tudi mi krščansko vero. In ko se ta čudež res zgodi, držali so judje svojo besedo, pristopili h krščanski veri in spremenili svojo shodnico v krščansko cerkev. Od te krvi, ki se je strdila, zanesli so potem več ostankov v Carigrad in Benetke in

še v druge kraje (tudi k sv. Krvi na Koroškem). Nekaj te svete Krvi so imeli tudi v Radovljici že od starodavnih časov. Ko je namreč slavní ljubljanski škof Tomaž Kren pisal prošlu Bobku v Radovljico (1625), da naj pride kmalu v Ljubljano h kapiteljnu, odgovoril je ta, da zavljo mnogih romarjev, ki prihajajo na že več stoletij slovečo božjo pot sv. Krvi, ne more nemudoma priti. Iz tega vidimo, da je morala biti ta božja pot v Radovljici silno stara in da je bila zelo obiskovana. Cesar Jožef je pa tudi to božjo pot, kakor mnogo drugih, (1784) odpravil in skoro bi se bilo že pozabilo, da je kdaj taka božja pot v Radovljici bila, ko ne bi bila o tem pričala stara podoba, shranjena za velikim altarjem. To podobo je videl leta 1876 tudi baron Pilat, avstrijski konzul v Benetkah, in je obljubil, da bode preskrbel nekaj ostankov te sv. Krvi iz Benetek, kjer se v ondotni patrijarhovi cerkvi še shranjuje. In res je dobil nekaj drobtin te sv. Krvi, ter jo v dragoceni, močno pozlačeni svetinji poslal v Radovljico s patrijarhovim pismom vred, da so to res ostanki prave sv. Krvi. — In tako je bila starodavna božja pot k sveti Krvi v Radovljici zopet obnovljena. Slovesno pa jo je zopet uvedel sam stolni prošt Zupan 13. maja 1877 (6. nedeljo po binkošti). — V svoji pontifikalni obleki, spremljan od mnogih duhovnov je pod nébesom v procesiji nesel drago svetinjo, katero sta dva levita neprenehoma kadila. Procesija je šla po mestu, kakor je sv. Reš. Telesa dan navada, z banderi med zvonjenjem in streljanjem. Ko je duhovščina prišla nazaj v cerkev, postavil je stolni prošt svetinjo s sv. Krvjo v tabernakelj stranske, navlašč zato opravljene in olepšane kapele. Slovesnosti primeren govor, iz katerega smo te vrstice navedli, imel je kroparski župnik Kapuz. — Mnogi romarji, ki pridejo na Brezje, pomudé se tudi mimgredé radi v Radovljici pri sv. Krvi, in takó bode ta že skoro pozabljena božja pot postala zopet bolj znana.¹⁾ Pa tudi že kapela sama, v kateri se sv. Kri shranjuje, budi človeka nehoté k pobožnosti. Velikanski misijonski križ, katerega je Zupan dal popraviti in 14. oktobra 1877, 21. nedeljo po Binkošti, navlašč prišel blagoslovit, visi za altarjem na steni, ki je vsa s črnim žametom prevlečena, in neka mirupolna tema obdaja sveti kraj, tako, da vsak obiskovalec lahko res prav iz srca ondi moli.

¹⁾ Kaj več o tej slovesnosti beri v »Danici« v štev. 21, 23 in 24 l. 1877.

L. 1878 je prošt Zupan bival osem tednov v Radovljici in je ves ta čas, kakor kak drug župnik, opravljal vsa cerkvena opravila. Hodil je k bolnikom in v spovednico, pa tudi pridigal je vsako nedeljo in praznik. Ko je bila 30. julija tistega leta v Radovljici sv. birma in škofovo obiskovanje, peljala sta se prošt Zupan in župnik Bononi škofu v Begunje naproti in ga spremila z vso častjo v mesto. Škof Krizostom se je čudil lepoti radovljiške cerkve. Ne-le, da je gotiška stavba posebno lepo izvedena, tudi vsa notranja oprava je slogu primerno uravnana; posebno pa razlivajo krasno slikana okna po cerkvi čarobno svetlobo. Da pa je radovljiška farna cerkev danes tako krasna, zasluga je večidel župnika Bononija, ki je v zvezi z domačim umetnikom, letos prežgodaj umrlim Vurnikom, delal vsa leta tako neutrujeno za lepoto in okusno popravo te cerkve. — Za tlak iz belih in črnih čveterovoglatih plošč pa si je prizadeval tudi prošt Zupan, ki je nabral veliko denarja v ta namen, pa tudi sam posodil večo svoto brezobrestno. Tudi je poškodovano streho na zvoniku iz svojega dal popraviti. Tako je hotel zadoščevati nalogi »radovljiškega župnika«.

VIII. Zupan — in njegovi križi.

O priliki 600letnice, odkar je sklenena kranjska dežela z habsburško vladarsko hišo, ko so presvetlega cesarja Franca Jožefa tako navdušeno sprejemali v Ljubljani in po deželi (l. 1883 julija meseca), bili so odlikovani nekateri posebno zaslužni možje na Kranjskem z različnimi redovi in križci. — Vendar med odlikovanimi prošta Zupana ni bilo, dasi smo smeli kaj takega pričakovati gledé na dinastično udanost in zvestobo, katero je tako odkritosrčno skazoval Zupan pri vsaki priliki. Opomnimo le na vojskina leta 1859 in 1866, ko se je v svojih šmarničnih pridigah tako goreče potegoval za pravično reč, za čast in slavo avstrijske domovine; ali pa na njegove pridige l. 1878 v Radovljici, ko je iz zgodovine dokazoval, kako so bili Habsburžani za vero in cerkev, posebno pa za Marijo brez madeža spočeto vneti, in kako tudi sedanji cesar Franc Jožef po teh stopinjah hodi in kako se, kolikor more, v hudih časih in zadregah poteguje za papeža.

Če pa tudi prošt Zupan križca takrat ni dobil, vendar je dobival križe od drugodi. Vedno namreč mu jih je Kralj nebeški pošiljal

v prav obilnem številu, posebno v času njegovega duhovskega življenja. Ni mogoče vse male križe njegove tu posamezno naštet; dovolj je, da navedemo le poglavitne.

1. Bolezen se šteje po pravici med križe; Zupan je imel te vrste križev posebno mnogo. Slišali smo že, da je precej v začetku duhovskega življenja, komaj da je bil pol leta kapelan, dobil hudo mrzlico, katera ga je prisilila, da je iskal v svojem rojstnem kraju pomoči in zdravja. Leta 1863 pa se ga loti huda bolezen na čutnicah, katere se ni iznebil nikdar več popolnoma. Hodil je po toplicah (posebno na Bled), popraševal marsikaterega zdravnika, poskušal razna zdravila: ali pozdravil se vendar ni. — Najhujša pa je bila še zadnja bolezen, ki je čez pol leta trajala in mu proti zadnjemu prizadevala neznane muke.

Pa tudi s svojimi ljudmi je imel veliko prestati zavoljo bolezni. Kadar je zbolel kateri njegovih sorodnikov, bolelo je tudi njega. Naj so že ležali bolniki v Kropi ali pri njem, poglavitni stroški za zdravnika in zdravila so zadeli le njega. Kakor zares hvaležen sin preskrbljeval je svoje stariše v njih zadnji bolezni z vsem potrebnim, in ko sta mu umrla (oče 18. maja 1844 v Kropi, mati pa 10. avgusta 1861 v Ljubljani kot 80letna ženica), spravil je oba s častjo in materi odločil še poseben grob pri sv. Krištofu za velikim altarjem, kjer je po smrti tudi sam želel počivati, kar se je res zgodilo. Pa tudi sestro Lenko je pri sebi imel enajst let, in ko je šest let neprenehoma na postelji ležala, skrbel je za njo z veliko potrpežljivostjo. — Enako je nečaka Šimna Zupana, ki je l. 1875 zbolel kot dobrovski kapelan, vzel v Ljubljano in mu v hudi osemnajstmesečni bolezni bil na strani s skrbno postrežbo.

2. Bolezen še ni največji križ. Ko so ga leta 1863 odstavili od gospodarstva šenklaške cerkve, bolelo ga je to v srcu in takrat je postal bolan na živcih. Od takrat se je jel tudi nenavadno debelo oblačiti, da je vlačil vselej, tudi poleti, veliko zalogo obleke na sebi in s sabo. Vedno ga je namreč nekaj mrazilo! — Ker je Zupan vselej in povsodi resnico branil in jo tudi včasih naravnost povedal duhovni ali deželski gosposki, nakopal si je tu in tam nasprotnikov, zaradi česar je imel marsikatero grenko uro in marsikatero noč brez spanja. — Skušal je tudi on, kaj se pravi: resnica oči kolje.

3. Po latinskem izreku: honores sunt labores, prinese vsaka nova čast tudi novo breme. Tudi Zupan je to občutil. Kolikor više je prišel v duhovski časti, toliko več križev si je naložil; največi križ pa mu je s proštijo prišel. Ni tajil, dasi je sam želel tega odlikovanja, ali ravno tako je pozneje sam spoznal, da bi bilo bolje zanj, ko bi ne bil nikoli prijel za proštovo palico. — Tako si včasih človek zeló želi kake reči: ko jo je pa dosegel, vidi, da se je nataknil.

4. Precëj nadlog so rajnemu Zupanu prizadeli nekateri njegovi sorodniki s tem, ker so ga čez mero nadlegovali za denarno podporo in za posojila. — Duhoven je res dolžan pomagati svojim sorodnikom poprej in pa bolj, kakor drugim, ako so v potrebi. To pa zopet ni res, kakor nekateri mislijo, da mora samo za sorodnike delati in služiti. Pač težava je v tej reči, in marsikateri duhoven zgreši v tem oziru pravo srednjo pot. Napačno je, če jim je predober, ker s tem le sebi velike preglavice in skrbi napravlja, sorodnikom pa vendar le malo koristi ali pa nič. Tako je bil tudi Zupan s prvega predober svojim ljudem. Ker sam ni toliko imel, da bi bil zadostil vsem zahtevam, jemal je denar na posodo in se zapletel tako v velike zadrege. Še le kot kanonik, čez 20 let svojega duhovskega življenja, plačal je zadnji dolg, ki ga ni naredil za-se, ampak za svoje sorodnike. — O tem je pozneje večkrat tožil, ne kakor bi mu bilo hudo po denarjih, ampak zato, ker se je bal odgovora pri sodbi. Mislil je, da bi bil denar moral koristnejše drugam obrniti, in da je to, kar je sorodnikom preveč dal, odtegnil cerkvam in revežem.

Kakor pa ima vsak križ nekaj zdravilnega v sebi, tako so tudi Zupana vedne denarne zadrege priganjale k pridnosti in varčnosti. Enkrat ni šel cela tri leta nikamor iz Ljubljane. Bil je posebno zmeren v jedi in pijači. Kot stolni župnik in tudi pozneje kot dekan in prošt je obedoval vedno sam; le malokdaj je kak poseben prijatelj prisédel k njegovi mizi. — Le tako je bilo mogoče, da je pri njegovi smrti vendar še precejšna svota ostala za reveže, katerim je poprej, kakor toži, zavoljo sorodnikov premalo dajal.

A vendar je imel tudi nad enim izmed sorodnikov veliko veselje, in to je bil njegov nečak, katerega je vzgojil za duhovski

stan: v tem deluje sedaj prav vrlo. Iz tega se učimo, kako dobro je, pomagati revnim pa pobožnim mladeničem v duhovski stan. Taka miloščina nese največ obrestij. Kdor je namreč komu pomagal v duhovski stan, vdeležuje se potem vseh dobrih del, kar jih stori ta duhoven v svojem življenju.

IX. Zupan — in mrtva roka.

Cerkveno imetje se imenuje včasih tudi imetje mrtve roke. Zakaj tako, ni mi znano. Morebiti to spominja na mrtvo roko sv. Štefana, ogerskega kralja, ki je zavoljo velike dobrotljivosti tudi po smrti nestrohnena ostala. To pa vém, da sovražniki cerkve in njenih naprav o cerkvenem imetju mislijo in govoré, kakor bi bilo to imetje mrtvo, brez koristi za občni blagor. S takimi izrazi in pregovori hočejo zabraniti pobožne ustanove, oporoke in darila za cerkve in cerkvene naprave. — V resnici pa ni nobeno imetje tako plodonosno in rodovitno, kakor cerkveno. Vzemite cerkvam njih premoženje, in vzeli ste kruh raznim umetnikom in rokodelcem, ki živé večjidel le od cerkvâ; odpravite samostane, in izročili ste neznani bedi mnoge reveže, ki sedaj vsaj še pri samostanskih vratih dobivajo jedi za prazni želodec. In kam gre denar, kateri dobivajo duhovni od raznih ustanov ali od cerkvâ, če ne večinoma zopet za dobre namene: za podporo revežem, za nove pobožne ustanove, za odgojo mladine in za novi duhovski naraščaj? — Dokazov za to nam ni malo. Povejte, čegave so mnogoštevilne ustanove skoraj pri vseh farnih cerkvah, če ne od duhovnov! Povejte, kdo je naredil največ dijaških ustanov, če ne duhovni! Povejte, kdo je postavil pri nas Alojzijevišče, ali ne škof Wolf? Povejte, kdo je pomagal zidati hiralnico, Marijanišče in druge dobrodelne zavode: ali ne v prvi vrsti duhovni? Kdo vzdržuje dijaško kuhinjo? Kdo podpira največ mladino, kdo pospešuje narodovo omiko, ali ne največ in najbolj duhovni? Kdo je zapustil toliko tisoč za gluhoneme, ali ne dekan Holzapfel? . . .

Pa naj bo dosti teh izgledov. Vsaj tudi ne more biti drugače. Kdor je zares duhoven, vé pač dobro, čemu je denar in kam ga mora po vesti obrniti, ako mu ostaja čez stanovske potrebe!

Kaj hočemo v tem obziru o rajnem Zupanu reči? — On bi ne bil tisti vrli in pravi duhoven, kakoršnega popisujemo,

ako bi v tej reči ne bil storil svoje dolžnosti. Pa storil jo je — da, še več; kakor se zdaj po njegovi smrti kaže, odlikoval se je v tem še posebno.

Dobrodelnosti in usmiljenja do revežev se je že od svoje milosrčne matere navzel, kakor smo videli; imel pa je tudi že rahločutno in usmiljeno srcé od narave. Vendar bi vse to njegovi dobrodelnosti nobene prave veljave ne dajalo, ko bi tega ne bil delal iz ozira do Boga in sploh iz krščanskih nagibov. Pa ravno tukaj se kaže zares veren in pobožen mož. *Pravični namreč iz vere živi* (Rim. 1, 17.), in tako je delal rajni Zupan. Vera ga je učila, da smo le hišniki božji in da bomo morali dajati odgovor od vseh nam izročenih rečij, torej tudi od denarja. Zato po nepotrebnem še krajcarja ni zavrgel; in denarna izguba ga je le zato pekla, ker si je vest delal, da je s tem oškodoval reveže.

Zlasti zadnjih dvajset let svojega življenja je izdal prav velike svote za dobre in pobožne namene, posebno pa za reveže. Kakor se iz zapuščenih zapiskov spozna, šlo je v take namene vsako leto iz njegovih rôk od 500—1000 gold. in še več. In kar mu je o smrti še ostalo imetja, zopet je skoraj vse zapustil revežem ljubljanskega mesta.

Ker je iz svoje mnogoletne skušnje kot stolni kapelan in župnik vedel, kako boli revščina posebno take, ki so živeli kdaj v boljših razmerah, pa se sramujejo prositi: nameraval je z vsem svojim imetjem narediti ustanovo za šenklovške kapelane, da bi podpirali posebno gospôške revne bolnike, kadar bi bili v bolezni k njim klicani. Sevéda takim ni pomagano s par krajcarji. Ko so mu pa opomnili, da to, kar on namerava, dela že družba sv. Vincencija, izročil je poglavitni ostanek svojega premoženja tej družbi. Pa tudi to, kar je zapustil še svojemu nečaku, dal je s pogojem, da obrne vse za dobre namene, ako bi sam ne prišel v kake stiske in potrebe.

Zdaj pa naj kdo reče, da tak mož ni blaga duša in zares vrl duhoven! Od njega se pač smé tudi reči, kar psalmist pravi: *Dispersit, dedit pauperibus* (111, 9.): Vse je med uboge raztrosil in razdal!

In ta njegova dobrodelnost se sveti sedaj toliko lepše, ker v življenju ni bilo dosti slišati o njej. Zupanova roka je bila res nekako mrtva, ki je na tihem, brez hrupa dobro delala. Le veliko

takih mrtvih rôk nam Bog daj, kakor je rajnega Zupana bila, in revežem bo izdatno pomagano.

Za svojo osebo pa si ni želel imetja. Ob svojih mnogih in včasih zeló dragih izletih k raznim slovesnim opravilom po deželi ni hotel sprejeti nikoli nič odškodovanja, dasitudi se mu je ponujalo in je imel pravico tirjati tako odškodovanje. Torej se je tudi tukaj vresničilo in pokazalo, da ga razjeda gorečnost za hišo božjo, za čast božjo. Vemo tudi, da je Zupan mnogo storil za novi cerkvi v Bohinjski Bistrici in v Želimljah.

On, ki je toliko dobrega storil, toliko revežem pomagal, toliko koristnih početij podpiral: on pač ni mogel nikomur (vsaj hoté ne) storiti kaj žalega ali kaj škode. Svojim služabnikom in poslom je bil bolj oče in prijatelj, kakor gospodar in zapovednik. Postrežnicama, ki sta mu stregli v zadnji bolezni, zagotovil je stalne obresti do smrti. In kakor ga je nehvaležnost pekla, tako bi tudi sam ne bil trpel takega madeža na sebi. Za vsako mu skazano uslugo se je skazal tako ali drugače hvaležnega.

To je gotovo, da je Zupan podpiral in pospeševal vsako hvalevredno početje, če že ne v denarjih in v dejanju, pa vsaj z dobrim svêtom.

X. Zupan — in njegova smrt.

Duhoven je zato posvečen, da daruje. Pa ne samo Jezusa mora darovati pri sv. maši njegovemu nebeškemu Očetu, ampak tudi samega sebe. Lahko se reče, da življenje pravega duhovna je neprestan dar, vedna daritev. Že ko vstopi v duhovski stan, daruje mašnik Bogu svojo voljo, svojo prostost, svoje telesne moči. Ali ta daritev je še le začetek mnogih žrtev, katere ga čakajo v njegovem stanu, in neprenehanim daritvam stori konec še le smrt. Kolikim prijetnostim se mora duhoven odreči, kolikokrat jed in pijačo pustiti, kolikokrat iz spanja vstati, koliko drugih težav prestati, kolikokrat tudi svoje zdravje in življenje zavoljo stanovskih dolžnostij v nevarnost postavljati: to le tisti vé, ki skuša; posvetni ljudje o vsem tem včasih še pojma nimajo.

Da se je rajni Zupan iz celega srca posvetil Bogu in njegovi službi, o tem smo se do sedaj lahko zadostno prepričali. Poglejmo pa še zdaj, kako je opravil zadnjo daritev, katero je Bog od njega tirjal: daritev zdravja in življenja!

Kakor ima starost sploh svoje nadloge in je nekako neprestana bolezen, tako je tlačila tudi rajnega Zupana, posebno pa mu jemala tudi za zdravje tako potrebno spanje. Njegove čutnice so bile razdražene, njegov duh vedno nategnen, le njegovi močni naravi se je bilo treba zahvaliti poleg milosti božje, da ga bolehnost še preje ni podrla in vrgla na posteljo. Ali slednjič je tudi on omagal; hrast, ki je tako dolgo trdno stal v sredi hudih viharjev, nagnil se je slednjič. Sv. Matije dan zvečer (1886) je zadel Zupana mrtvoud na jezik in na desno stran. Vendar ni izgubil zavednosti. Udan v voljo božjo se je hitro pripravil na odhod. Še tisto noč je bil za smrt previden. Ali Bog še ni tirjal zadnje daritve, ampak mu je hotel dati še priložnost k večjemu zasluženju. Še pol leta ga je Bog z boleznijo in hudim trpljenjem poskušal, in priznati moramo, da je Zupan dobro prestal tudi to poskušnjo. Zlezal je sicer še iz postelje, ali do dobra se ni več popravil. Komaj je po sobah nekoliko še hodil, ali iz hiše ni več prišel. Dobro je vedel, kaj je navadni konec take bolezni, zato se je pripravljaj še bolj skrbno na smrt. Prav pogosto je prejemal svete zakramente in je tako potrdil tudi s svojim vzgledom, kar je v zdravih dneh tako gorko priporočal drugim. Na svet ni bil nikoli posebno navezan; pa še tisto nagnenje, katero je morebiti imel do posvetnega, raztrgala je popolnoma zadnja bolezen. Razun svojega nečaka, kateri ga je vsak teden enkrat ali dvakrat obiskal iz Loke, najbližjih sorodnikov in nekaterih posebnih prijateljev, ni puščal drugih k sebi. Bil je najraje sam s svojim Bogom. Njemu je tudi daroval svoje veliko trpljenje, ki je bilo proti koncu silno hudo. Pa ni bilo slišati posebnega pritoževanja iz njegovih ust. Reči moram, da sem Zupana občudoval na prižnici: vendar pa se mi je sedaj še večji zdel, ko je tako udano in potrpežljivo ležal na smrtni postelji, kakor da bi hotel reči: Glej, Gospod, pripravljen sem, zgodi se tvoja sveta volja! Pri tem ginljivem prizoru so mi na misel prišle besede sv. Pavla, s katerimi je Zupan tako rad kako pridigo sklenil in katere bi bil smel tudi sedaj o sebi reči: *Dobro sem se vojskoval, tek dokončal, vero ohranil; zdaj mi je prihranjena krona pravice, katero mi bo dal Gospod, pravični sodnik tisti dan.* (2. Tim. 4, 7. 8.)

Proti koncu meseca avgusta je tudi Zupanovo življenje šlo h koncu. Dr. Schiffrer, njegov stari prijatelj, rekel mu je dné

17. avgusta, da so ure že soštete. Nič se ni ustrašil tega naznana, ampak le dvojno željo je še imel, kateri sta se mu obe izpolnili. Obiskala sta ga namreč pred smrtjo še dva — seveda različna gospoda — knezoškof Jakob, ki mu je dal svoj blagoslov, in škof naših duš, Jezus Kristus sam, katerega mu je v podobi kruha za popotnico prinesel kanonik g. Jeran. V soboto večer 28. avgusta je nastopila smrtna borba. Zupanov nečak in drugi domači so klečali okoli postelje in molili; Zupan pa je popolno pri zavesti v duhu sledil molitvam in opominjal, naj le še molijo, ako so včasih prenehali. Ob treh zjutraj je prišel stolni kapelan g. Erker, da je opravil še molitve za umirajoče, in ravno, ko je po ljubljanskih cerkvah angeljevo češčenje in dan zvonilo, ločila se je njegova duša od sveta, 29. avgusta (11. nedeljo po bink.), torej prav tisto nedeljo, na katero je pel pred 50. leti v Kropi svojo novo mašo. Dočakal je svojo 50letnico, a zlate maše, kakor je želel, tukaj ni pel, upamo pa, da jo je še bolj veselo obhajal v nebesih.

Drugi dan, 30. avgusta, popoldne so ga pokopali. Knezoškof Jakob sam je vodil sprevod, in duhovnov iz Ljubljane in dežele ga je blizo sto spremljevalo k sv. Krištofu. Začele so se namreč ravno tisti dan duhovne vaje in jih pripeljale mnogo v Ljubljano. Marsikateri duhoven in znanec Zupanov z dežele bi bil še prišel, da je ob času zvedel o njegovi smrti; nekateri so zvedeli, ko je bil že pokopan.

Sedaj počiva torej blagi mož zraven svoje matere, katero je tako presrčno ljubil, na pokopališču sv. Krištofa, za katero je toliko storil in kamor je sam spremil toliko mrličev. Če se trudnemu popotniku po dolgi poti počitek prileže, potem pač tudi Zupanu veljajo besede »Skrivnega razodenja« (14, 13.), *da počiva sedaj od svojega truda; njegova dela pa gredo za njim!* Bog dal, da bi se izpolnile besede, katere je govoril za slovo ob koncu svetega leta 1875: »Kadar se bomo ločili od tega sveta, Bog nam daj v nebesih pred sedežem božjim skupaj priti! O preljubi bratje in sestre v Jezusu in Mariji! tamkaj vas želim pričakati, če bom pred vami šel iz tega sveta; tamkaj pa želim tudi vas zopet najti, kateri boste šli morebiti pred menoj v večnost. Tam bomo prihodnje sveto leto z našim preljubim svetim Očetom Pijem skupaj v nebesih obhajali in klicali: *Misericordias Domini*

in aeternum cantabo — usmiljenje božje bom prepeval vekomaj.
(Ps. 88, 2.)

Sklep.

Obraze slikati je velika umetnija. Slikar je le tedaj dovršil svojo nalogo, ako je slika vsaj v glavnih potezah izvirniku podobna. — Tudi jaz sem v teh listih narisal podobo slovečega moža; v koliko pa da sem ga zadel, sodijo naj blagovoljni čitatelji. Vendar pa upam, da bo vsakdo, ki je poznal pokojnika, spoznal ga v tej sliki: ako tudi ni popolna, gotovo mu je podobna. Pomisliti treba, da se ena in ista podoba kaže različno, ako jo ogledujemo od raznih strani. Ako postavimo podobo v senco, vidi se nam temna in mračna. Ob jasnem vremenu in v svetlobi se vse lepše, pa tudi bolj vidi. Naj mi torej nihče ne zameri, da sem postavil podobo na svetlo. K temu sta me priganjala spoštovanje in hvaležnost do pokojnika, pa tudi osebno prijateljstvo, katero naju je vezalo kot rojaka in enako misleča duhovna. Vendar me pa hvaležnost in prijaznost nikdar nista toliko premotili, da bi ne bil videl slabostij svojega junaka. Omenil in naštel sem jih v tem spisu zaradi resnice, katero sem mu razodeval tudi v življenju brez obotavljanja. Pisal pa sem te vrstice še posebno iz tega namena, da bi ohranil trajen spomin slavnemu rojaku in podal lep vzgled sedanji in poznejši duhovščini. Naj je že sodba o rajnem Zupanu taka ali drugačna, toliko je gotovo, da je bil rajni goreč kapelan, izvrsten župnik, imeniten prelat, sloveč pridigar, dika in ponos ljubljanske škofije; rojstnemu kraju, ljubljanskemu mestu, slovenskemu narodu in habsburški hiši zvesto in iz srca udan, odločen in možat v svojem prepričanju, pa tudi silno milodaren do revnega človeštva. In takemu možu se spodobi časten in trajen spomin. Torej še enkrat rečem:

Ko trombe glas, ko zvon doni
Od vrlega moža spomin!

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS.SI

00000221412

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

517270